

РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА

№5 МАЙ 1965

Васіль СТУДЗЯНКОЎ

З сонейкам гуляю

Адчыніла фортку Ната:
— Сонейка, заходзь у хату!

Пагуляй са мною крышку:
У мяне ёсць слон і мішка.

Мы з табою дом збудуем,
Лета ў сшытку намалюем...

Шчыры гоман поўніць хату:
З сонейкам гуляе Ната,

Уладзімір МІНАЕЎ

АБ ЧЫМ СКАЗАЛІ КВЕТКІ

Калі растаў снег, прасохла і зазеляне-
ла першая травіца, дзеці ўздумалі паса-
дзіць кветкі перад вокнамі дзіцячага
сада.

З дапамогай выхавальніцы Зінаіды Ва-
сільеўны ўскапалі вялікую клумбу ў
форме пяціканцовай зоркі, па краях аб-

расцвітуць іхнія кветкі. Пільна ахоўвалі
клумбу ад нападу курэй і птушак, а калі
з'явіліся першыя ўскоды кветак, сталі
дбайна іх даглядаць, у сухое надвор'е
палівалі з палівачкі.

Нарэшце доўгачаканы дзень настаў.
Прышоўшы раніцай, дзеці ўбачылі, што
кветкі на іхняй клумбе расцвілі.

клалі каменьчыкамі, пабялілі іх вапнай.
Зямлю на клумбе добра ўспульхнілі
граблямі, і Зінаіда Васільеўна дала дзе-
цям насенне розных кветак, паказала,
дзе якія кветкі трэба садзіць.

З нецярплівасцю чакалі дзеці, калі

Па ўсіх вуглах зоркі стракацелі бе-
лыя, сінія і жоўтыя кветкі, а ў сярэдзіне
зоркі вылучаліся роўныя палоскі ярка-
чырвоных кветак.

Дзеці адразу здагадаліся, што палоскі
гэтых кветак утвараюць літары, і па
складах хорам прачыталі: «Свету — мір!»

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**

№ 5

М А Й
1965

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ПЕРШЫ

Мама, пачытай!

Іван МУРАВЕЙКА

Чатырнаццаць і адзін

Прышлі на птушкаферму
Пятнаццаць акцябрат:
— Даверце, калі ласка,
Нам трыццаць гусянят!

Мы ўвосень вернем статак,—
Сказалі акцябраты.

...Прынёс дадому Ціхан
Двух птушанятак ціхіх.

Пазваў бабулю Ціхан,
Сказаў бабулі ціха:

— Я сёння так заняты,
Дык можа і адна ты
Дагледзіш гусянятак!
А я ўжо буду заўтра...

Прыходзіць «заўтра». Ціхан
Сказаў зусім не ціха:
— Я сёння так заняты.
Управішся адна ты.

Прышло другое «заўтра»:
— Бабуля, я заняты!
У рукі — абаранкі
І ходу на гулянку.

Вось так штодзень: «заняты!»
А як жа гусяняты!

Бабуля гадала —
Карміла, даглядала.

Дзянёк цудоўны сёння.
Я — рад,
ты — рад,
ён — рад.
Гусей на ферму гоняць
Пятнаццаць акцябрат.

Калгаснікі ад сэрца
Падзякавалі дзецям:
— Як след папрацавалі,
Мы ганарымся вамі!

Ідуць у школу з фермы
Пятнаццаць акцябрат.
І хрумстаюць цукеркі
Пятнаццаць акцябрат.

Ды не! Не ўсе пятнаццаць.
Пятнаццаты не ёсць.
Пятнаццаты ззаду хмуры,
Надзьмуты і пануры.

Пляцецца ззаду Ціхан,
Ён кажа ціха-ціха,
Ледзь-ледзь яго пачулі:
— Я панясу бабулі...

ІМ-НАША ЛЮБОЎ

Добрай раніцы!

Фотаэцюд Т. Ананыйнай.

Кожны год шматпакутныя мацеры ў царскай Расіі засыпалі магільны двух з палавінай мільёнаў сваіх дзяцей. А тыя дзеці, што засталіся жыць? «Кім ты станеш, сыноч, што з табою будзе, дачушка, калі ты вырастэш?» — сумна пыталіся бацькі-працаўнікі. І самі сабе адказвалі: «Будзеце, як і мы, цяжка працаваць ды часта галадаць, застацеся цёмнымі і непісьменнымі».

Але вось прыйшоў Вялікі Кастрычнік і карэнным чынам змяніў становішча працоўных, паклапаціўся пра іх дзяцей. Яшчэ тады, у першыя дні Савецкай улады, партыя і ўрад праяўлялі самыя кранаючыя, самыя пяшчотныя клопаты аб дзецях. Ішла грамадзянская вайна, у краіне панаваў голад, але дзецям аддавалася ўсё самае лепшае.

«Ніколі яшчэ дзеці не былі нам такія дарагія, як цяпер, — пісаў А. М. Горкі, — калі перад намі — справа сусветнай важнасці, справа, надзіва паспяхова пачатая іх маткамі і бацькамі, справа, якая паступова абуджае сярод працоўных усяго свету розум і волю да новага жыцця».

Мянялася аблічча краіны, расла яе эканоміка і культура. Велізарная ўвага аддавалася самым маленькім нашым грамадзянам. Не паспее дзіця нарадзіцца, а пра яго, пра ягоны вялікі чалавечы лёс ужо дбае дзяржава. Тысячы кансультацый вядуць назіранне за жанчынамі, якія збіраюцца стаць маці. Вопытныя ўрачы сочаць за развіццём дзіцяці з першых мінут яго жыцця. Неабходныя прышчэпкі будуць зроблены малому, як толькі яно паявіцца на свет. Калі маці вернецца з бальніцы, патранажная сястра раскажа ёй, як даглядаць малое, як карміць яго. Не хопіць у маці малака — на дапамогу прыйдзе дзіцячая кансульта-

цыя. Малое атрымае ўсё неабходнае для яго развіцця. І ўсё бясплатна.

Прадуманыя, сістэматычныя клопаты Савецкай дзяржавы аб дзецях захапляюць замежных гасцей, якія пабывалі ў нас. Нават скептычна настроеныя турысты, пазнаёміўшыся з пастаноўкай аховы здароўя людзей і адукацыі ў нашай краіне, не могуць скрыць свайго захаплення. Некалькі гадоў назад адна такая гасця, раз'язджаючы па нашай краіне, наведвала дзіцячыя ўстановы, бальніцы, дзіцячыя пляцоўкі і старанна запісвала ў бланкот свае назіранні. І раптам здарылася нечаканае: у поездзе ёй зрабілася дрэнна, пачаліся роды. На адной з невялікіх станцый жанчыну адвезлі ў радзільны дом. Усё прайшло нармальна, толькі парадзіха наводзіла сябе нека дзіўна, наадрэз адмаўлялася есці. Занепакоіліся ўрачы, сёстры, няні. Але хворая ўзялася за яду толькі тады, калі даведлася, што прыём родаў, лячэнне і харчаванне ў бальніцы ў нас бясплатнае. Гэта зрабіла на яе самае моцнае ўражанне, і ў Камітэт савецкіх жанчын прыйшло поўнае ўдзячнасці пісьмо.

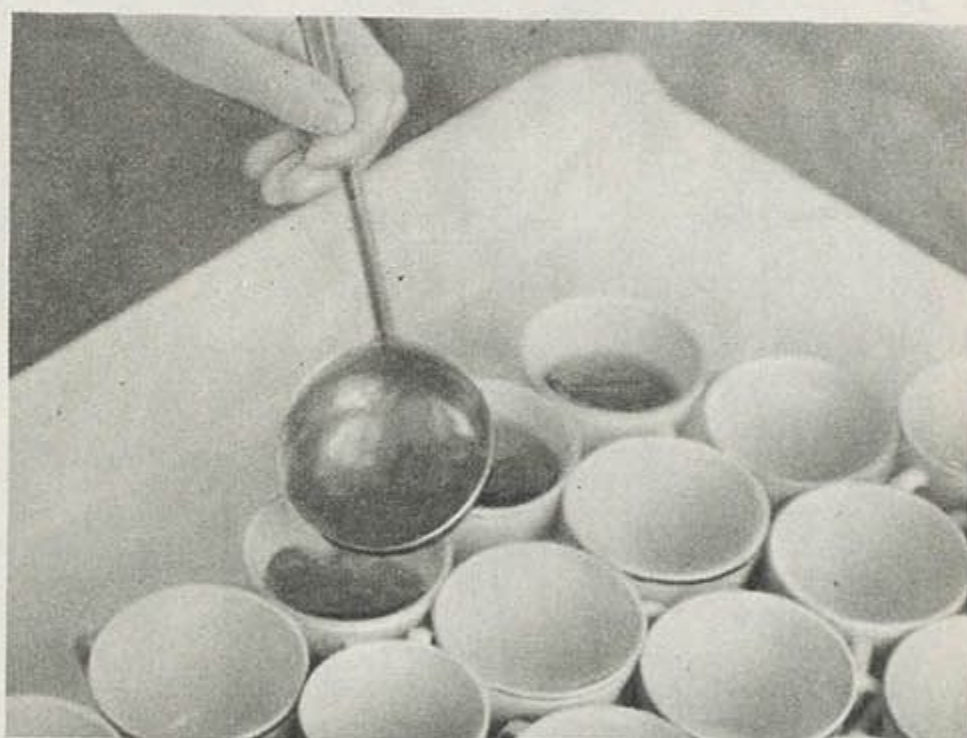
Шмат да чаго мы прызвычаемся і часам не заўважаем. Хіба нашы маці да рэвалюцыі карысталіся медыцынскай дапамогай пры родах? Да іх паслуг былі толькі бабкі-павітухі. І цяпер большасць жанчын капіталістычнага свету раджае без урачоў. Хіба ў кожнай амерыканскай працаўніцы знойдзецца пяцьсот долараў, каб заплаціць за бальнічны ложка і ўрачэбную дапамогу?

Вялікі ўдзел прымае жанчына ў сацыялістычным будаўніцтве. Яе права на працу зноў жа забяспечваецца дзякуючы клопам дзяржавы аб дзецях. Дзіцячы сад і дзіцячыя яслі развязваюць маці рукі, яна можа спакойна працаваць, вучыцца, павышаць свой культурны ўзровень.

Мы гуляем з сонейкам.

Кубачнаў многа, але гэта яшчэ не ўсё...

Дапамогу дзіцячых устаноў высока цэняць маці, яны з вялікім задавальненнем выпраўляюць туды сваіх дзяцей: тут малыя прывучаюцца да таварыскасці і дружбы, набываюць рысы калектывізму, так уласцівыя савецкім людзям.

Падрастае малое, і перад ім шырока расчыняюцца школьныя дзверы, яго прымуць прасторныя сонечныя класы, сустрэнуць высокакваліфікаваныя педагогі. Школа прывітае дзецям любоў і павагу да старэйшых, раскрывае шырокі свет пазнання, вучыць любіць сваю Радзіму. І асабліва важна тое, што нашы школы — для ўсіх без выключэння, для кожнага хлопчыка і дзяўчынкі. Савецкая дзяржава паклапацілася аб гэтым. Наша краіна стала краінай суцэльнай пісьменнасці.

А колькі мільёнаў дзяцей астаюцца па-за школай у капіталістычных краінах! Нават у багатай Амерыцы не хапае школьных класаў, каб змясціць усіх жадаючых вучыцца.

Наша школа дае не толькі глыбокія веды дзецям, яна выхоўвае ў іх пачуццё савецкага патрыятызму, які ва ўсёй сваёй паўнаце раскрыўся ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У гэтым нумары часопіса нашы чытачы пазнаёмяцца з нарысам А. Сысоева «Напісана крывёю». Партызанскімі разведчыкамі і байцамі былі юныя патрыёты Надзя Багданава і Юра Сямёнаў. Юра загінуў геройскай смерцю. Радзіма ніколі не забудзе яго адвагі і мужнасці. У суровых баях з нямецкімі акупантамі загінуў і Марат Казей. Але памяць аб ім жыве сярод нас. Не забудзем мы школьніцу Зіну Партнову. Бяспрашна змагалася яна ў дружнай сям'і абальскіх падпольшчыкаў і загінула як герой. Подзвіг Зіны Партновой атрымаў самую высокую ўдзячнасць народа. Пасмяротна ёй прысвоена ганаровае званне Героя Савецкага Саюза.

Два дзесяцігоддзі мінула з дня заканчэння Вялікай Айчыннай вайны. Шырока адзначылі савецкія людзі гэтую гістарычную дату. За дваццаць год мірнага жыцця мы вельмі многае паспелі зрабіць для дзяцей: парадавалі іх не толькі новымі добрымі школамі, але і палацамі піянераў, дзіцячымі тэатрамі, піянерскімі лагерамі і санаторыямі, цікавымі кніжкамі. Намнога павялічылася колькасць тэхнікумаў і вышэйшых навучальных устаноў, прычым мільёны юнакоў і дзяўчат вучацца там без адрыву ад вытворчасці. Штогод мы выпускаем інжынераў намнога больш у параўнанні з любой краінай свету.

Невыпадкава мы першыя паслалі чалавека ў космас. І гэтым чалавекам быў прасты малады чалавек Юрый Га-

гарын. За ім падняліся ў космас яго таварышы. У імя навукі, дзеля магутнасці нашай вялікай Радзімы першыя крокі па Сусвету зрабіў савецкі чалавек Аляксей Ляонаў. Ён разам з Паўлам Бяляевым здзейсніў свой бяспрыкладны подзвіг у імя міру, у імя таго, каб на нашай мілай сэрцу Зямлі расло збожжа і травы, квітнелі сады і смяліся дзеці.

У імя радасці і шчасця дзяцей наша партыя і ўрад намячаюць будаўніцтва новых фабрык і заводаў, школ і бальніц, санаторыяў і жылых дамоў. Дзеля шчасця дзяцей умацоўваем мы эканоміку краіны, змагаемся за лепшае жыццё народа, дабіваемся ўмацавання міру на зямлі. Мы намячаем велізарныя планы на будучае і ўпэўнены ў іх ажыццяўленні. Але для гэтага нам патрэбен трывалы мір. Толькі ва ўмовах міру збудуцца ўсе нашы светлыя, вялікія мары аб пабудове камунізма, аб шчасці чалавека.

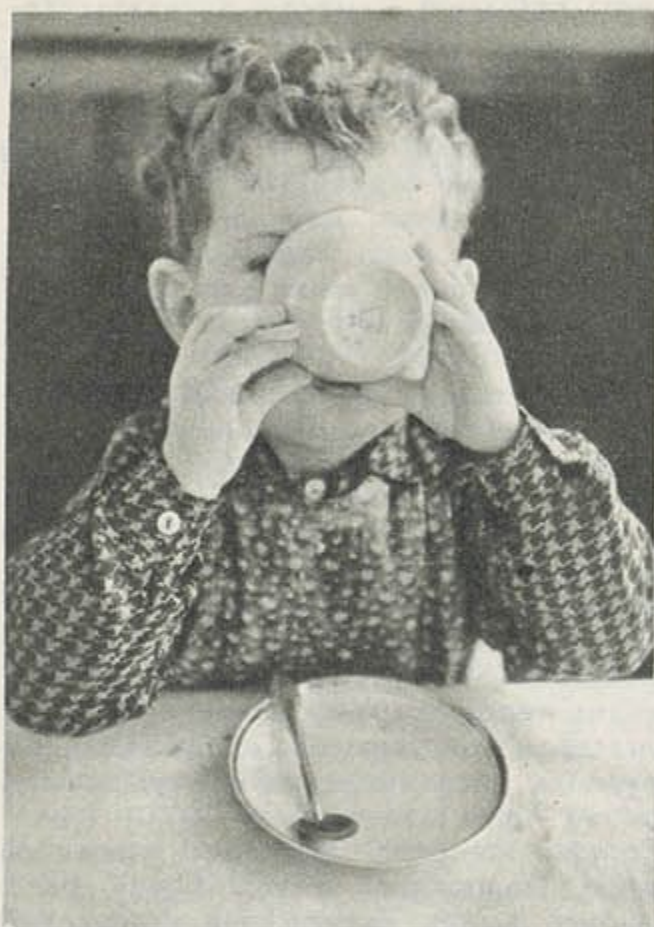
Мір патрэбны ўсім дзецям планеты — белым, чорным, жоўтым, дзе б яны ні жылі. І таму ўсе сумленныя людзі свету з такой настойлівасцю дабіваюцца раззбраення, ліквідацыі пагрозы новай вайны. Хіба могуць быць спакойныя за сваіх дзяцей мацярынскія сэрцы, калі імперыялісты Злучаных Штатаў Амерыкі не спыняюць брудную вайну ў В'етнаме, льецца ў Конга людская кроў? Выдаткі на ўзбраенне пагаршаюць і без таго нялёгкае становішча працоўных. Хіба можна мірыцца з тым, што ў наш век атамнай энергіі, высокага развіцця тэхнікі дзве трэці дзяцей свету кладуцца спаць галодныя, а палавіна дзяцей нашай планеты не наведвае школы?

У цёплую, сонечную раніцу першага чэрвеня ўсе сумленныя і гуманныя людзі, усе, хто любіць дзяцей, будуць адзначаць Міжнародны дзень абароны дзяцей.

У гэты дзень рашуча і настойліва скажучь сваё слова ў абарону дзяцей вучоныя, пісьменнікі, дзеячы мастацтваў, мільёны простых людзей свету. Яны патрабуюць, каб дзяцей не знясільвалі цяжкай працай, каб дзеці вучыліся ў школах, каб яны не гінулі ад смертаноснага агню вайны, не гібелі ў лагерах смерці.

Народы свету ўсё дружнай уступаюць у барацьбу за захаванне міру на зямлі. У авангардзе гэтай барацьбы ідуць савецкія людзі. У Міжнародны дзень абароны дзяцей пройдуць па нашай краіне сходы працоўных, на якіх мы яшчэ раз выкажам сваё гарачае імкненне да міру і дружбы паміж народамі.

Няхай жыве Міжнародны дзень абароны дзяцей! Няхай заўсёды дзіцячыя вочы свецяцца радасцю і шчасцем!

Дзіма Бідэр, як заўсёды, першы.

Ціхая гадзіна...

— Зноў ты пакрыўдзіў Андрэйку? Брыдка, брыдка, — гаворыць выхавальніца Вілора Паўлаўна Юрасава.

Напісана Крывёю

— Вось тут... вось гэты дом, — ціха кажа наша спадарожніца, і мы спыняемся перад старадаўняй камяніцай на вуліцы Дзімітрава. На цокалі і карнізах, нібы старажытныя пісьмёны, відны драпіны і ямкі, вышчарбленыя асколкамі бомб.

Надзя Аляксандраўна бярэ за рукі сваіх дачок, абводзіць поглядам новыя дамы, якія павырасталі навокал, і чырво-

ныя сцягі, што калышучца на лёгкім ветрыку. Доўга-доўга глядзіць на знаёмы праём варотаў. На вадасцёкавую трубу, прадзіраўленую кулямі. Гэта па ёй у той трывожны вечар Юра Сямёнаў лез на дах, а яна стаяла вось тут, сачыла за стрэлкамі гадзінніка.

Пойдзем жа туды, услед за легендай, па сцежцы, па якой прайшла мужнасць!

6 лістапада 1941 года. Цямнее. Прыціхлы, скалечаны горад апускаецца ў змрок асенняга вечара. Ні агнёў, ні музыкі, ні чырвоных сцягаў. А заўтра ж вялікае свята — гадавіна Кастрычніка. Няўжо ўсё забыта? Ніколі не вернецца? ...Стук каваных абцасаў па бруку. Адрывістыя воклічы «хальт», «шнель», выстралы. Колькі патрулёў! Правяраюць дакументы, вядуць пад канвоем «падзронах». Акупанты лютуюць. Хочуць выкрасліць з календара нашы рэвалюцыйныя святы, усё дарагое, савецкае.

— Няўжо паддадуцца і змірацца з усім гэтым віцябляне? Сюды б зараз Чапаева на тачанцы, Анку-кулямётчыцу, яны б паказалі прыклад, як біць ворагаў... — так думаюць, ідучы ад Полацкага рынка да вакзала, Надзя і Юра, два гарэзлівыя падлеткі. Яны коцяць перад сабой двухколку з венікамі. Іх таксама спынялі патрулі, патрабуючы паказаць, што ляжыць на цялежцы.

Дзеці прыспешылі крок і збочылі на ціхую вулічку, да былога рамеснага вучылішча. Тут размясціліся нямецкая фельдкамандатура і ўзвод аховы лагера. Надзя ведала гэты раён, нейкі час жыла тут у падвале разбуранага дома. Ведала: у лагеры, за калючым дротам, ляжаць на мерзлай зямлі палонныя нашы салдаты. Няхай жа яны першыя ўбачаць наш знак, няхай ведаюць, што жыве Савецкая ўлада...

Спыніліся за сцяной разбітага бомбай будынка. З кучы венікаў выбралі той, што ляжаў унізе, і, схакаўшы, пакуль вартавы зойдзе ў сваю будку, шмыгнулі ў цёмны праём варотаў. Прыслухаліся. Юра са спрытам цыркача залез на жалезныя вароты, кінуў на дах венік, а праз момант і сам быў там. У дзіцячым доме, дзе выходзіліся яны з Надзяй, ён хутэй за ўсіх узлазіў на вертыкальны шост. Праўда, лезці па вадасцёкавай трубе ў зімовай вопратцы і цяжкім абутку куды цяжэй. Юра зняў венік, насаджаны на кій, расправіў чырвонае палотнішча, абматае вакол яго, і вось — сцяг. Трэба толькі прымацаваць, каб не сарваў вецер...

Унізе пачуліся крокі вартавога. Навіставаючы нейкі вясёлы матыў, ён набліжаўся да варотаў. Дзеці замерлі: яшчэ крок і... Але тут завывала раптам сірэна паветранай трылогі. Дзесьці за

горадам пачалі біць зеніткі. Немец адразу ж павярнуў і неўзабаве кудысьці знік. Напэўна, схаваўся ў бункер.

Ну і сядзі там, фашыст! Дзеці пабеглі да вакзала. Адбою трылогі яшчэ няма. А гэта якраз дарэчы. Немцы не любяць вылазіць са сховішчаў, і добра робяць.

На дах станцыйнага будынка Надзя і Юра ўзлезлі разам. Па прыбудовах. Хутка яшчэ адзін сцяг залунаў над самым людным месцам горада. І трэці з'явіўся ў той вечар. Над адным з баракаў, проста ў цэнтры тэрыторыі былога пятага чыгуначнага палка, куды немцы сагналі тысячы арыштаваных мірных савецкіх жыхароў.

Тры чырвоныя сцягі! Яны нібы агеньчыкі ўспыхнулі над Віцебскам. Раніцай пра іх гаварыў увесь горад. Адзін аднаму перадавалі людзі быццам бы вялікая група партызан так выдатна адзначыла дваццаць чацвёртую гадавіну Вялікага Кастрычніка.

А ў гэты час далёка ад Віцебска, у лесе каля вёскі Вярэчка, Юра Сямёнаў і Надзя Багданава расказвалі начальніку штаба партызанскай брыгады пра ўсё, што яны ўбачылі і зрабілі ў горадзе.

* * *

Ім споўнілася ўсяго па дванаццаць. У атрадзе Блінова дзяцей любілі і, можна сказаць, песцілі. Дазвалялі пастраляць з карабіна ў цэль, дазвалялі прысутнічаць на занятках па вывучэнню зброі і міннай справы. А на заданні не бралі, адмаўлялі...

— Ведаю, дзеці, вы марыце, як Чапаеў, уварвацца ў гарнізон і ўдарыць па немцах, — часта гаварыў ім камандзір атрада. — Але ж найперш трэба ведаць дзе праціўнік, колькі яго, і адкуль лепш зайсці яму ў тыл. Разведка, адным словам. Гэта справа хітэйшая за атаку... Дык вось давайце падумаем...

Апрануўшыся ў лахманы, з клункамі за плячыма, Надзя і Юра пайшлі па вёсках. Стукаліся ў кожную хату, заходзілі да старастаў і паліцаяў. І неўпрыкметку дазнаваліся пра ўсё, што рабілася ў гарнізоне.

...У белым маскхалаце, надзетым на ватоўку, у шапцы-кубанцы, з трафейным аўтаматам на шыі, Надзя выдавалася старэйшай. Магчыма таму камандзір

групи Слесарэнка не ўгледзеў, што за імі ідзе следам непаслухмянае дзяўчо.

А Надзя аказалася спрытным салдатам. Яна правяла таварышаў загуменнямі проста да штаба фашыскага гарнізона, які мясціўся ў самым лепшым доме — з ганкам, вялікім дваром і садам.

Бясшумна знялі вартавога. Зазвінелі і паляцелі ў снег выбітыя гранатай шыбы. Пачуліся стогны і крыкі. З вокнаў пачалі выскакваць фашысты. Паклаўшы аўтамат на парэнчы ганку, Надзя страляла па ненавіснаму ворагу...

Не ўсё канчаецца так, як задумана. На адыходзе група наткнулася на кулямёт, які біў з хлява, што стаяў на ўскрайку вёскі Балбекі. Слесарэнку цяжка параніла, ён паваліўся на снег.

— Бяжы! — загадаў ён Надзі. — Бяжы хутчэй у лес!

Але хіба магла яна кінуць камандзіра ў бядзе! Сарваўшы з сябе маскхалат, Надзя хуценька перавязала яму рану: цяпер бывалы камандзір ва ўсім падначальваўся «упартай» дзяўчынцы. Тая цягнула яго з паўварсты на сваёй целарэўцы, як на санках. Вось і ўзлеса, вось і збавіцельнік — бярозы ды сосны...

* * *

У прапахлай вёскамі лазні — душна. Скрозь забітае бляхай акенца ледзь пранікаюць тоненькія промні святла. Калі заціхаюць на момант стогны, чуваць, як рыпаць на снезе валёнкі вартавога.

Зіма! Вясельны віск палазоў, катанне на санках. Усё гэта раптам данеслася аднекуль здалёк, з таго боку жыцця. Папраціць напіцца? Але не слухаюцца разбітыя губы. Гарыць усё цела. Чаму яна тут? А дзе Юра?

...І раптам усё, што адбылося ў той вечар, з дзівоснай яскравасцю ўсплыло ў яе памяці. Яны з Юрам Сямёнавым, нарэшце, атрымалі тое цяжкае заданне, пра якое марылі. Ім было даручана рас-

ставіць міны на дарозе каля вёскі Карасёва. Яны зрабілі ўсё, што трэба, і ўжо вярталіся дадому, у атрад, калі іх нагнаў паліцай. Надзя бачыла не раз гэтага п'янага, мардастага здрадніка, ды і ён, мусіць, даўно прыкмеціў дзяцей.

Сарваўшы з Надзі клунак, паліцай вытрас яго на снег. Пасыпаліся акрайцы хлеба, назбіраныя ў вёсцы. Выпалі «пісьмы святыя угоднікаў» — разведчыкі насілі іх для маскіроўкі.

— А гэта што? — паліцай падняў з зямлі толавую шашку.

— Мыла, на рынку купілі, дзядзечка...

Надзю і Юру павялі ў нямецкі штаб. Пачаліся допыты. Спачатку ім абяцалі дарагія падарункі, прапанавалі паехаць вучыцца ў самы Берлін. Няхай толькі пакажуць, дзе знаходзіцца партызанскі атрад, няхай назавуць імёны камандзіраў. А калі нічога не дабіліся — сталі біць бізунамі, палкамі. Надзя памятае першыя ўдары, вельмі балюча было...

Іх аблівалі вадой, ставілі на распаленую цэглу. Спынялі катаванне, калі дзеці не маглі ўжо стаяць на нагах, тады іх кідалі на халодную падлогу лазні. Колькі ж было допытаў? Колькі мінула дзён? Новыя арыштаваныя — барадаты стары і тры жанчыны — кажуць, што ідуць сёмыя суткі. Юру расстралялі ўчора.

Яна адна! Хутка прыйдуць і па яе. Трэба паслаць вестку ў атрад. Але як? Пісьмо? Няма на чым пісаць... І раптам, прыўстаўшы, яна забылася на раны свае і боль, рванула здаровай рукой край кашулі. Задыхаючыся, таропка, няроўнымі літарамі пачала пісаць крывёю апошняе сваё прывітанне Радзіме, сябрам-партызанам:

«Бывайце, таварышы! Сама я загіну. Вы біце гадаў-фрыцаў, адпомсціце за нас. Смерць не страшная. Нічога не ўдалося дабіцца ад нас. Н. Багданава, нараджэння 1928 г.»

Лежачы на падлозе, загарнула палатно ў «святыя пісьмы» (фашысты не забралі

іх пры вобыску) і знакам паказала старому, каб схаваў пад бэльку.

Сустрэча з мужнасцю надае сілы нават слабым. Жанчыны, перастаўшы плакаць, замітусіліся над Надзёй, як над малым дзіцем, перавязвалі яе раны, сунілі кроў. Яны маўчалі, сціснўшы зубы, і тады, калі, падняўшы кашулю, убачылі на спіне ў юнай партызанкі выразаную чымсьці вострым пяціканцовую зорку...

І стары ўжо не мог сядзець без справы. Пераканаўшыся, што вартавы добра сэрбануў самагонкі і клюе носам, ён дзелавіта пачаў выломваць дошкі. Ніжнія вянкі зруба прагнілі і паддаваліся. Уначы жанчыны і стары вынеслі Надзю праз зроблены пралом.

У яме, у хмызняках, знайшоў Надзю разведчык іх атрада Шамкоў. Ледзь жывую, непрытомную, даставіў яе ў хату калгасніцы Таццяны Самаканевай. Тая, як умела, даглядала дзяўчынку, лячыла зёлкамі, паіла малаком.

Раптам на сяло Закалючкі наляцелі карнікі. Падпаленае з усіх бакоў, сяло выгарэла амаль дотла. І нехта паведаміў атраду пра геройскую гібель Надзі Багданавай.

Вельмі гаравалі партызаны. Пра падзвігі дзяўчынкі паведамілі за лінію фронту, пасылалі рэляцыі аб яе ўзнагародзе. Ды, мусіць, згубіліся недзе тыя паперы...

* * *

У дні летніх канікул юныя следапыты 19-й сярэдняй школы Віцебска хадзілі па месцах партызанскіх баёў. Яны пабывалі ў вёсцы Карасёва. Там звярнулі ўвагу на скромны абеліск над адной з магіл. А на ім была прыбіта цвікамі жалезная таблічка з надпісам:

«Вечная слава юным героям Багданавай Н. А. і Сямёнаву Ю. І., якія па-зверску забіты немцамі.»

Знойдзена было і пісьмо, што напісала Надзя сваёй крывёю. І парашылі тады юныя віцябляне дазнацца пра Надзю і Юру ўсё. Пайшлі па вёсках, звярталіся да былых партызан, у абласны краязнаўчы музей, у рэдакцыю. Пошукі гэтыя і прывялі... да сустрэчы з Надзёй Аляксандраўнай Багданавай. Не, не загінула баявая разведчыца, яна выжыла, прайшоўшы праз усе агні і пакуты, яна ўбачыла сваю родную зямлю свабоднай.

...Цяжка склалася жыццё Надзі Багданавай у пасляваенныя гады. Ад перанесеных у фашысцкім засценку катаванняў яна пачала слепнуць. Але знайшліся добрыя, чулыя людзі. Урачы абласной бальніцы клапаціліся аб здароўі дзяўчыны. Супрацоўнікі рэдакцыі газеты «Віцебскі рабочы» памаглі дабіцца назначэння пенсіі. У вочнай клініцы імя Філатава ў Адэсе ёй зрабілі аперацыю і часткова аднавілі зрок. Сустрэўшы добрага чалавека, Надзёя Аляксандраўна выйшла замуж. У яе трое сваіх дзяцей і двое дзяцей цяжка хвораі Таццяны Самаканевай, той самай, што, рызыкуючы жыццём, адрадавала юную партызанку ў цяжкую зіму 1943 года.

Мы прайшлі толькі па адной партызанскай сцежцы, а колькі іх пралагло па лясках і палях тваіх, маці наша — Беларусь! Нізкі паклон адважным сынам і дочкам тваім, што грудзямі сваімі заслужылі цябе ад варожага нашэсця!

А. СЫСОЕУ.

На здымку: Н. А. Багданава з мужам Д. Ф. Краўцовым і дзецьмі Віцем, Галяй і Людай гуляюць па Віцебску.

ЗЯМЛІ КЛАПАТІВЫЯ РУКІ

Аграном... Калі я думаю пра гэтую прафесію, то прыгадваю свайго бацьку, маленства сваё. Тады ў нашай вёсцы яшчэ не было калгаса, людзі корпаліся на вузкіх шнурах-няўдобицах, вялі нялёгкае змаганне за тое, каб хоць як пракарміць сябе і сям'ю. Наколькі ўжо ведаў селянін сваю справу, але прырода іншы раз суроа абыходзілася з ім, зводзячы на нішто яго цяжкую працу. Можна тады ўпершыню і нарадзілася ў мяне мара—стаць сапраўдным гаспадаром зямлі, аграномам.

Зямля, як усякая жывая істота, любіць увагу, клопаты. Калі хочаш мець ад яе багаты плён, то ніколі не шкадуй для яе сваіх рук, сіл, душы сваёй. І самае, бадай, галоўнае—трэба ведаць нашу матухну-карміцельку, ведаць яе глыбока, па-навуковаму. Толькі тады аддасць яна людзям свае багацці.

Наш калгас—ільно-мясалоchnага напрамку. Адсюль і задача—як мага больш мець грубых кармоў і збожжа, каб жывёла заўсёды была сытая. На нашых палетках добра родзяць жыта, пшаніца, канюшына. Сёлета засеяна збожжам больш як 40 працэнтаў ворнай зямлі. Сярэдняя ўраджайнасць за апошнія тры гады—каля 20 цэнтнераў з гектара.

Штогод даволі значныя плошчы адводзім пад канюшыну. І гэта цалкам апраўдвае сябе. Не забываемся і на прапашныя—кукурузу, бульбу. 14 працэнтаў ворнай зямлі занялі імі сёлета. Яшчэ ўзімку паклапаціліся нарыхтаваць дастатковую колькасць угнаенняў.

«На гнойнай зямліцы родзяць жыта і пшаніца»,—гаворыць народная мудрасць. Кожны гектар калгасных палеткаў атрымлівае ў нас патрэбную колькасць мясцовых і мінеральных угнаенняў. І ўносім іх з улікам асаблівасцей глебы, згодна патрабаванняў той ці іншай культуры. Пад прапашныя даём галоўным чынам мясцовыя ўгнаенні—гной і торф, больш як па 40 тон на гектар. Вывозім іх на палі ўзімку і ўвесну. На месцы будучага штабеля кладзём падушку з 10—15 тон тарфакрошкі, наверх—15—20 тон гною, пасыпаем яго даламітавай або фасфарытнай мукой, затым зноў пласт торфу ў

8—10 тон з такім разлікам, каб таўшчыня пласта была прыкладна 30 сантыметраў. Такі борт не прамярзае ў самыя лютыя маразы. Калі ж зямля адтае, мы растрасаем кампост і як найхутчэй заворваем.

Прапашныя мы падкармливаем яшчэ і аміячнай салетрай або мачавінай. Пасля кукурузы сеем жыта. Яно дае добрыя ўраджаі пры ўнясенні мінеральных тукаў.

Яшчэ не так даўно гектар ворнай зямлі даваў нам толькі 150 рублёў прыбытку. А летась атрымалі 360 рублёў. Нягледзячы на засуху, сабралі з кожнага гектара па 17,7 цэнтнера збожжа.

Яшчэ лепшы ўраджай вырастцілі хлебарабы першай паляводчай брыгады, якую ўзначальвае вопытны брыгадзір Парфірый Пучынскі. Тут сабралі па 19,9 цэнтнера жыта. Ніякія капрызы прыроды не перашкодзяць хлебарабу, калі ён дружыць з навукай, разумна гаспадарыць на сваёй зямлі.

Важны залог высокіх і ўстойлівых ураджаяў—добра

арганізаванае насенняводства. Шкада, што многія гаспадаркі гэта недаацэньваюць.

Вельмі важна таксама ўстанавіць правільнае чаргаванне пасеваў. У нашым калгасе распрацаван дзевяціпольны севазварот. Праўда, да апошняга часу не ва ўсіх брыгадах ён строга вытрымліваўся. На гэта былі прычыны, якія не залежалі ад нас саміх. І самая найпершая прычына—неразумнае іншы раз адміністраванне зверху, некваліфікаваныя падказкі, што трэба сеяць і як сеяць. Гэта скоўвала ініцыятыву гаспадарак, саміх хлебарабаў.

Радасна, што сакавіцкі Пленум ЦК КПСС глыбока ўскрыў ранейшыя заганныя метады кіраўніцтва сельскай гаспадаркай і прыняў меры да іх неадкладнага выкаранення. Цяпер сам гаспадар зямлі—хлебараб будзе вырашаць, як лепей весці гаспадарку, каб гэта было выгадна і яму самому і дзяржаве.

Нашы калгаснікі бязмежна ўдзячны партыі за тое,

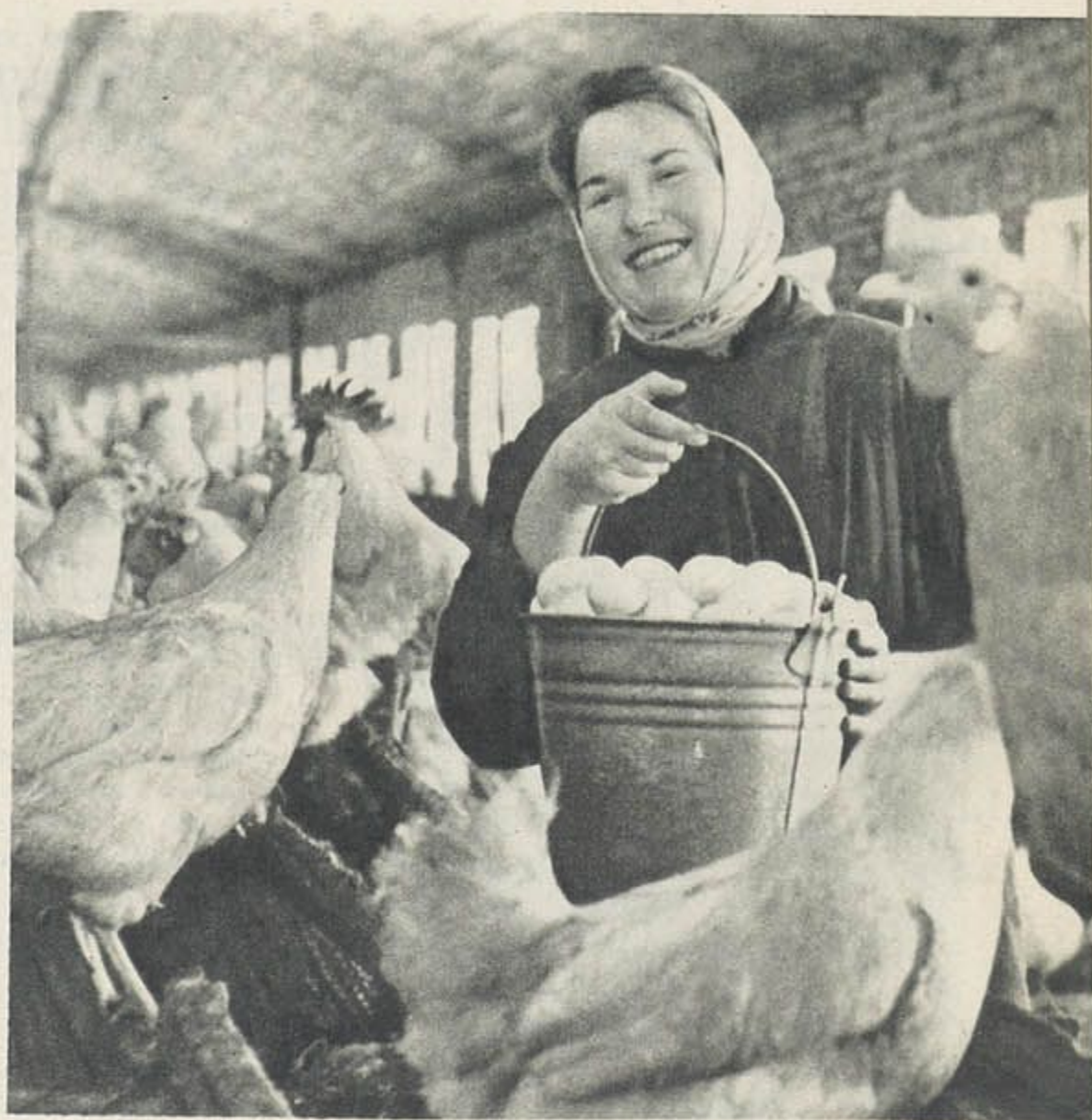
што яна не забывае пра іх кроўныя інтарэсы. Новыя нарыхтоўчыя цэны на прадукты земляробства і жывёлагадоўлі цяпер поўнасю будуць акупляць працу чалавека. Застаюцца свабодныя сродкі для набыцця тэхнікі, разгортвання будаўніцтва. Дзякуючы стабільным планам нарыхтовак калгасы, у тым ліку і наш, яшчэ вышэй узнімуць ураджайнасць, больш стануць прадаваць збожжа дзяржаве. І калгасныя засекі ўжо ніколі не будуць пуставаць, як гэта нярэдка здаралася раней. Мянэ, агранома, вельмі радуе дапамога калгасам і саўгасам у навадзенні парадку на лугах і пашы.

Рашэнні Пленума роднай партыі надаюць нам яшчэ больш энергіі, больш упэўненасці і веры ў светлы заўтрашні дзень. Усё залежыць цяпер ад нас саміх, ад нашага старання, ад нашага працоўнага энтузіязму.

Ларыса САУЛІЧ,
аграном калгаса імя Мічурына Глыбоцкага раёна.

Валю Глаз добра ведаюць у саўгасе «Любанскі» Мінскай вобласці. Пасля дзесяцігодкі прыйшла яна на саўгасную птушкаферму. Даглядае каля трох тысяч курэй і атрымлівае ад кожнай з іх за год па 150 яен. Валянціна вучыцца завочна на пятым курсе Смілавіцкага зааветтэхнікума.

Фота М. Мінковіча.

СЕННЯ прачытала дзёнік Ніны. Наогул — здаравалі Галоўнае, Ніна вядзе яго акуратна. Але дзёнік — аднабаковы. Амаль усе пра каханне. Каханне... Яно ёсць ці абавязкова будзе ў кожнага. Без яго жыццё шэрае, што асфальт. І ўсё ж каханне — не адзінае, што ёсць у жыцці.

З сённяшняга дня вырашыла весці дзёнік і я. Буду пісаць пра ўсё, што хвалюе, турбуе, радуе.

...Добры дзень, мама. Не здзіўляйся, што літары «скачуць». Гэтыя дні вельмі стамлялася. Некалькі дзён запар мая брыгада тынкоўшчыкаў спяшалася закончыць аддзелачныя работы ў цэху. А сёння мы прыйшлі на камбінат ткачыхамі. Так, мама, твая нядаўняя дзесяцікласніца закончыла школу ФЗН і стала ткачыхай.

Спыраша, як толькі зойдзеш у цэх, здаецца, што тут над усім пануюць машыны. І толькі прыгледзеўшыся, зразумееш, што гэта не так. А калі ж адчуеш «паслухмянасць» станка, канчаткова ўпэўнішся, што ты памылілася.

...Вечарам усім камплектам хадзілі ў кіно. Вяртаючыся дадому, гаварыла нават наша маўклівая Ліда. Здаецца, за

...Як хутка ляціць час! Здаецца, зусім нядаўна я прыйшла ў наш новы прасторны і светлы цэх. Не верыцца, што з таго дня мінула тры гады. Наш камбінат адным з першых у рэспубліцы заваяваў званне прадпрыемства высокай культу-

Ударніца камуністычнай працы ткачыха Аршанскага льнокамбіната Эма Літвінкі і камсорг другой ткацкай фабрыкі Вера Гарахавіч.

Фота С. Апанасі.

РАДКІ З ДЗЁННІКА

гэты вечар мы сталі бліжэйшыя адна адной. А гэта добра — паміж тымі, хто побач працуе, павінна быць узаемае разуменне...

Гэты ліст да мамы перапісала ў дзёнік невыпадкова. У ім — галоўныя падзеі нашага невялічкага камплекта.

...Ну і ўсыпалі ж мне сёння. І правільна. Выйшаў брак толькі па маёй віне. Не правярыла, як звычайна, гатовую тканіну. А быў яшчэ час, магла б выправіць брак.

Майстар Галіна Ганчарова сказала на камсамольскім бюро змены:

— Ад каго-небудзь іншага, але ад цябе, Маша, такога не чакала.

І вось калі цяпер пішу гэтыя словы, мне здаецца, што варта толькі пажадаць, моцна пажадаць — і браку не будзе.

Маша Цыбульская

ры вытворчасці. Усе мае сяброўкі па камплекту — ударніцы камуністычнай працы. Камплект перайшоў працаваць на чатырохчаўночныя станкі. А сёння даведаліся пра пачын масквічоў і ленинградцаў. Браку аб'яўлена барацьба.

...Упраўленне тэкстыльнай прамысловасці запрасіла гандлёвую палату прыслаць лепшыя ўзоры лянных тканін. Праз месяц-другі яны будуць. А пакуль што на камбінаце, як і на ўсіх 48 такіх прадпрыемствах краіны, працуе спецыяльная камісія. Яна вызначыць, чыя прадукцыя лепшая. Лепшая па даўгавечнасці (структура тканіны), па фактуры і форме (механічныя ўласцівасці), па каларытыцы (афарбоўка тканіны). Лепшая тканіна стане як бы стандартам для нашай тэкстыльнай прамысловасці, а магчыма і сусветным стандартам. Як хочацца, каб гэта была прадукцыя нашага камбіната! А што? На міжрэспубліканскім кірмашы па оптаваму продажы тканін у Маскве прадукцыя льнокамбіната атрымала высокую ацэнку. У мінскім магазіне «Лянок» нашы вырабы таксама карыстаюцца вялікім попытам. Паступаюць заказы з Чэхаславакіі, Мангольскай Народнай Рэспублікі, Польшчы, ГДР і іншых замежных краін.

І таму задача — выпускаць тканіну толькі першым гатункам.

...Гэтыя радкі пішу на бальнічным ложка.

На апошніх спаборніцтвах па лыжах я выканала нарматыв другога спартыў-

нага разраду. Пасля фінішу, катаючыся з гары, упала і атрымала расцяжэнне. Хвароба не вельмі цяжкая, але некаторы час трэба будзе паляжаць. Засумавала была, але адразу ж пасля змены прыйшлі Ліда Захарава, Маша Гасавя, Галя Бузук — увесь наш камплект. Я чакала іх. А вось Галю ўбачыць не спадзявалася.

Галя Бузук прыйшла да нас зусім нядаўна, пасля школы ФЗН. Ёй не заўсёды ўдавалася пераклучэнне чаўнакоў уручную. Пачалі падказваць, вучыць — пакрыўдзілася. Асабліва на мяне. А сёння мне ў палаце радасна пахвалілася:

— Маша, у мяне ўжо цэлы тыдзень толькі першы гатунак!

...«Зорачкі» — так называюцца нядаўна створаныя пасты па якасці.

На фабрыцы ў падпарадкаванні майстра кожнай змены чатыры брыгады-камплёты. Таму ў пасты ўключана па прадстаўніку ад кожнай брыгады на чале з інструктарам вытворчага навучання. Пяць чалавек — зорачка. Пастой чатыры: па якасці, культуры вытворчасці, дысцыпліне і па стану тэхнічнага абсталявання. Галоўны пост — па якасці. Праўда, работа астатніх пастоў падпарадкавана той жа мэце. Скажам, ткачы-ха спазнілася на работу. Вядома, яна будзе спяшацца нагнаць упушчаны час. І ў выніку — брак.

Пасты разам з «пражэктарыстамі» праводзяць рэйды. Усе выпадкі браку заносзяцца ў спецыяльную кнігу, у якой для кожнага камплекта ёсць «свая» старонка. Там жа, побач з адзнакамі аб браку, уласнаручны подпіс «аўтара». Звесткі аб прынятых мерах таксама заносзяцца ў кнігу.

«Зорачкі», кнігі браку, ліквідацыя хібаў на месцы — усё гэта вымушае іншы раз «галадаць» наш сатырычны што-тыднёвік.

І яшчэ адна прыемная навіна — у кожнай ткачы ёсць цяпер свой талон. Накшталт тых, што ў шафёраў. За выпуск браку талон будзе праколвацца да трох

ЗРЭЙСА, бывала, вернешся ў горад, зразумела, першым чынам у чайную перахапіць чаго-небудзь, ну, вядома, і сто грам выпіць са стомы. У гэтую шкодную справу, трэба сказаць, ужо ўцягнуўся як мае быць... І вось аднаго разу бачу каля чайной гэтага хлопчыка, на другі дзень зноў бачу. Гэтакі маленькі абарванец: тварык увесь у кавуновым соку, увесь ён запылены, нечасаны, брудны, што зямля, а вачаняты, як зоркі ўначы, пасля дажджу! І да таго я ўпадабаў яго, што ўжо, дзіўная справа, па чаў сумаваць па ім, спяшаюся з рэйса, каб хутчэй яго пабачыць. Пры чайной ён і жывіўся, — хто што дасць.

На чацвёрты дзень, калі ехаў з саўгаса, нагружаны збожжам, заварочваю да чайной. Хлопчык мой там, сядзіць на ганку, ножкамі боўтае і, па ўсім відаць, галодны. Высунуўся я ў акенца, крычу яму: «Гэй, Ванечка! Сядай хутчэй на машыну, пракатаю на элеватар, а адтуль вернемся сюды, паабедзем». Ён ад майго гукання скалануўся, саскочыў з ганку, на падножку ўскараскаўся і ціха кажа: «А вы адкуль ведаеце, дзядзька, што мяне Ванем завуць?» І вачаняты шырока расплюшчыў, чакае, што я яму адкажу. Ну, я яму кажу, што я, маўляў, чалавек бывалы і ўсё ведаю.

Зайшоў ён з правага боку, я дзверцы адчыніў, пасадзіў яго побач з сабою, паехалі. Увішнае такое хлапчанё, а раптам чагосьці прыціх, задумаўся і не-не, ды і зірне на мяне з-пад доўгіх сваіх, загнутых угару вейкаў, уздыхне. Такое дробнае птушанё, а ўжо навучыўся ўздыхаць. Хіба яго гэта справа? Пытаюся: «Дзе ж твой бацька, Ваня?» Шэпча: «Загінуў на фронце». «А мама?» «Маму бомбай забіла ў цягніку, калі мы ехалі». «А адкуль вы ехалі?» «Не ведаю, не памятаю...» «І нікога ў цябе тут з радні няма?» «Нікога». «Дзе ж ты начуеш?» «А дзе давядзецца».

Закіпела тут ва мне горкая сляза, і адразу я вырашыў: «Не будзе таго, каб нам паасобку прападаць! Вазьму яго да сябе ў дзеці». І адразу ў мяне на душы стала лёгка і неяк светла. Нахіліўся я да яго, ціхенька пытаюся: «Ванечка, а ты ведаеш, хто я такі?» А ён і запытаўся, нібы

разоў. Пасля гэтага ткачысе, відаць, давядзецца развітацца са станком.

...Мяне назначылі «выкладчыкам» курсаў перадавога вопыту. «Лекцыі» будуць

чытаць майстры, памочнікі майстраў, лепшыя ткачыкі. Заўтра выступаць, ці, больш дакладна, дзяліцца вопытам павінна я. Што сказаць? Як лепш перадаць і паказаць? Параілася са сваім камплектам. Прыйшлі да агульнай думкі — раскажаць, як мы дасягнулі таго, што вось ужо трэці месяц старонкі

Лёс чалавека

М. ШОЛАХАЎ

выдыхнуў: «Хто?» Я яму і кажу гэтак жа ціха: «Я — твой бацька».

Божа мой, што тут сталася! Кінуўся ён мне на шыю, цалуе ў шчокі, у вусны, у лоб, а сам, як жалейка, гэтак звонка і тоненька крычыць, што аж у кабіне глушыць: «Татка родненькі! Я ведаў! Я ведаў, што ты мяне знойдзеш! Усё роўна знойдзеш! Я ж гэтак доўга чакаў, калі ты мяне знойдзеш!» Прытуліўся да мяне і ўвесь калоціцца, быццам травінка на ветры. А ў мяне ў вачах туман і таксама ўсяго дрыжыкі працінаюць, і рукі калоціцца... Як я тады руль не выпусціў, проста дзіва! Але ў кювет усё ж такі нездарок з'ехаў, заглушыў матор. Пакуль туман у вачах не мінуўся, — пабаяўся ехаць, каб на каго не наскочыць. Пастаяў так хвілін пяць, а сыноч мой усё туліцца да мяне на ўсю сілу, маўчыць, уздымае. Абняў я яго правай рукой, паціхеньку прытуліў да сябе, а левай зрабіў разварот, паехаў назад, на сваю кватэру. Які мне ўжо там элеватар, тады мне не да элеватара было.

нашага комплекта ў кнізе браку — чыстыя, што трэці месяц запар мы выпускаем тканіну толькі першага гатунку...

Маша ЦЫБУЛЬСКАЯ,
ткачыха другой ткацкай фабрыкі
Аршанскага льнокамбіната, ударніца
камуністычнай працы.

Пакінуў машыну каля варот, новага свайго сына ўзяў на рукі, нясу ў дом. А ён як ашчаперыў маю шыю ручанятамі, дык і не адарваўся да самага месца. Прытуліўся сваёй шчакой да маёй няголенай шчакі, нібы прыліп. Гэтак я яго і ўнёс. Гаспадар і гаспадыня якраз дома былі. Увайшоў я, міргаю абодвума вачыма, бадзёра гэтак кажу: «Вось і знайшоў я свайго Ванечку! Прымайце нас, добрыя людзі!» Яны, абодва мае бяздзетныя, адразу скемілі, у чым справа, замітусіліся, забегалі. А я ніяк сына ад сябе не адарву. Але сак-так угаварыў. Вымыў яму рукі з мылам, пасадзіў за стол. Гаспадыня капусты яму ў талерку наліла, ды як зірнула, з якой ён прагнасцю есць, дык і залілася слязьмі. Стаіць каля печы, плача сабе ў фартух. Ванечка мой убачыў, што яна плача, падбег да яе, торгае яе за падол і кажа: «Цёця, навошта ж вы плачаце?» А тая з боскай дапамогай яшчэ болей заліваецца, проста размокла ўся!

Пасля абеду павёў я яго ў цырульню, пастрыг, а дома сам памыў у начоўках, закруціў у чыстае прасцірадла. Абняў ён мяне, і гэтак на руках маіх і заснуў. Асцярожна паклаў яго на ложка, паехаў на элеватар, згрузіў збожжа, машыну загнаў на стаянку і — угрунь па магазінах. Купіў яму штонікі сукоўныя, кашульку, сандалі і шапку з мацалы. Вядома, усё гэта аказалася і не па росту і па якасці нікуды не вартае. За штонікі гаспадыня мяне нават вылаяла: «Ты, — кажа, — з глузду з'ехаў, у такую спёку надзяваць на дзіця сукоўныя штаны!» І ў момант — швейную машынку на стол, пакорпалася ў скрыні, а праз гадзіну майму Ванечку ўжо сацінавыя трусікі былі гатовы і беленькая сарочка з кароткімі рукавамі. Спаць я лёг разам з ім і першы раз за доўгі час заснуў спакойна. Аднак уначы разы чатыры ўставаў. Прачнуўся, а ён у мяне пад пахай прытуліўся, як верабей пад страхой, ціхенька пасопвае, і да таго ў мяне робіцца радасна на душы, што словамі і не скажаш! Стараешся не варухнуцца, каб не разбудзіць яго, але ўсё ж такі не стрываеш, паціхеньку ўстанеш, чыркнеш запалку і любуешся на яго.

На досвітку прачнуўся, не зразумею, чаго мне гэтак душна стала? А гэта сыноч мой вылез з прасцірадла і ўпоп-перак мяне ўлёгся, раскінуўся і ножкамі горла мне прыціснуў. І неспакойна з ім спаць, а вось прызвычаіўся, нудна мне без яго. Уначы то паглядзіш яго соннага, то валосікі панюхаеш, і сэрца адпускаецца, робіцца лагяднейшае, а то ж яно ў мяне скамянела ад гора...

Спачатку ён са мной на машыне ў рэйсы ездзіў, пасля зразумеў я, што гэтак нядобра. Аднаму мне што патрэбна? Акраец хлеба і дыбуліну з соллю, вось і сыты салдат на ўвесь дзень. А з ім — справа іншая: то малака яму трэба расстарацца, то яечка звариць, ды без гарачага яму ніяк нельга. Але ж справа не чакае. Адважыўся неяк, пакінуў яго, каб даглядала гаспадыня, дык ён да вечара слязьмі заліваўся, а ўвечары ўцёк на элеватар сустракаць мяне. Да позняй ночы чакаў там.

Цяжка мне з ім было першы час. Аднаго разу ляглі спаць яшчэ завідна, удзень стаміўся я вельмі, і ён, то заўсёды шчабеча, як верабейка, а то дык нешта прыціх. Пытаюся: «Ты пра што думаеш, сыноч?» А ён у мяне пытаецца, сам у столь глядзіць: «Татка, ты куды сваё скураное паліто дзеў?» У жыцці ў мяне ніколі не было скуранога паліто! Давялося выкручвацца: «У Варонежы пакінуў», — кажу яму. «А чаму ты мяне гэтак доўга шукаў?» Адказваю яму: «Я цябе, сыноч, і ў Германіі шукаў, і ў Польшчы, і ўсю Беларусь прайшоў і праехаў, а ты ва Урупінску апынуўся». «А Урупінск — гэта бліжэй за Германію? А да Польшчы далёка ад нашага дому?» Так і балакаем з ім перад сном.

А ты думаеш, браце, пра скураное паліто ён так сабе запытаўся? Не, усё гэта не так сабе. Значыць, калісьці сапраўдны яго бацька насіў такое паліто, вось яму і запомнілася. Дзіцячая ж памяць, як летняя заранка: успыхне, на кароткі час асвеціць усё і пагасне. Гэтак і ў яго памяць, нібы заранка, прабліскі дае.

Можа, і жылі б мы з ім яшчэ з годзік ва Урупінску, але ў лістападзе здарыўся са мной грэх: ехаў па гразі, у адным хутары машыну маю занясла, а тут карова падварнула, я і збіў яе з ног. Ну, вядомая справа, бабы крык узнялі, народ збегся — і аўтаінспектар таксама ўжо тут. Адабраў у мяне шафёрскую кніжку, як я ні прасіў яго злітавацца. Карова ўстала, хвост задрала і пайшла скакаць па завулках, а я без кніжкі застаўся. Зіму працаваў цесляром, а пасля спісаўся з адным прыяцелем, таксама саслужыўцам, — ён у вашай вобласці, у Кашарскім раёне

працуе шафёрам, — і той запрасіў мяне да сябе. Піша, што, маўляў, папрацуеш паўгода па цяслярскай справе, а пасля ў нашай вобласці выдадуць табе новую кніжку. Вось мы з сыноч і камандзіруемся ў Кашары паходным парадкам.

Ды яно, як табе сказаць, каб і не здарылася ў мяне гэтая аварыя з каровай, я ўсё роўна падаўся б з Урупінска. Туга не дае мне на адным месцы доўга заседжвацца. Вось ужо як Ванечка мой падрасце і трэба будзе пасылаць яго ў школу, тады, можа, і я ўтаймуюся, асяду на адным месцы. А цяпер пакуль крочым з ім па рускай зямлі.

— Цяжка яму ісці, — сказаў я.

— Дык ён жа зусім мала на сваіх нагах ідзе, усё болей на мне едзе. Пасаджу яго на плечы і нясу, а захоча размяцца, — злазіць з мяне і бегае ўзбоч дарогі, падбрыквае, як казляня. Усё гэта, браце, нішто сабе, як-небудзь мы з ім пражылі б, ды вось сэрца ў мяне падводзіць стала, поршні трэба замяняць... Іншы раз так схопіць і сцісне, што белы свет у вачах чорным робіцца. Баюся, што калі-небудзь у сне памру і напалохаю свайго сына. А тут яшчэ адно гора: амаль кожную ноч сваіх нябожчыкаў дарагіх у снах сню. І ўсё болей так, што я за калючым дротам, а яны на волі, на другім баку... Размаўляю пра ўсё і з Ірынай, і з дзецьмі, але як толькі хачу дрот рукамі распусціць, — яны ўцякаюць ад мяне, быццам на вачах растуць... І вось дзіўная справа: удзень я заўсёды моцна сябе трымаю, ад мяне ні воху, ні аху не пачуеш, а ўначы прачнуся, і ўся падушка мокрая ад слёз...

У лесе пачуўся голас майго таварыша, усплёскі вясла па вадзе.

Чужы чалавек, але які стаў для мяне блізкі, узняўся, працягнуў вялікую, цвёрдую, нібы з дрэва, руку:

— Бывай, браце, шчасліва табе!

— І табе шчасліва дабрацца да Кашар.

— Дзякую. Эй, сыноч, пойдзем да лодкі.

Хлопчык падбег да бацькі, прыладзіўся справа і, трымаючыся за крысо бацькавай ватоўкі, дробненька затупаў побач з мужчынам. Той ступаў шырока.

Два асірацелыя чалавекі, дзве пясчынкі, закінутыя ў чужы край ваеннай наваляй нябачанай сілы... Што чакае іх наперадзе? І хацелася б думаць, што гэты рускі чалавек, чалавек нязломнай волі, вытрымае, і каля бацькоўскага пляча вырасце той, які, стаўшы дарослым, здолее ўсё вынесці, усё пераадолець на сваім шляху, калі на гэта пакліча яго Радзіма.

МІХАІЛ ШОЛАХАЎ

Сапраўднаму таленту заўсёды ўласцівы глыбокае веданне душы свайго народа, глыбокая заклапочанасць яго справамі, смуткам і радасцямі, вернасць праўдзе.

Такім пісьменнікам магутнага таленту, які цалкам прысвяціў сваё жыццё і творчасць савецкаму народу, з'яўляецца Міхаіл Аляксандравіч Шолахаў.

Сорак год свайго жыццявага шляху Шолахаў аддаў творчай працы — адрэзак не такі ўжо вялікі ў параўнанні з веліччу гістарычнага часу. Але ён прыйшоў у савецкую літаратуру тады, калі нараджаўся новы свет — свет сацыялізма, набірала сілу наша літаратура, якая панесла ў масы новыя ідэі

часу, становілася голасам новага грамадства. Яго «Данскія апавяданні» і «Лазоравы стэп», чатыры кнігі рамана «Ціхі Дон», дзве кнігі рамана «Паднятая цаліна», незакончаны раман «Яны змагаліся за Радзіму», апавяданне «Лёс чалавека» — гэта велічная эпопея шляхоў савецкага народа ў рэвалюцый і камунізм, гераічная і драматычная гісторыя лёсу народнага.

Нарадзіўся Міхаіл Шолахаў шэсцьдзесят гадоў назад, 24 мая 1905 года, на хутары Кружыліным Вешанскай станіцы на Доне. Уражанні дзяцінства і юнацтва паклалі адбітак на фарміраванне яго як пісьменніка. Бязмежны стэп, пах нагрэтых сонцам траў, зялёныя берагі Дона, праца і цяжкая ваенная служба казакаў, іх задушэўныя песні назаўсёды паланілі сэрца будучага пісьменніка.

Пятнаццацігадовым юнаком Шолахаў трапляе ў вярэйкі гістарычных падзей, якія набылі асаблівы размах на Доне. Развітаўшыся з гімназіяй, ён ідзе абараняць Радзіму, змагаецца супраць кулацкіх банд, што хавалі хлеб, стараліся голадам задушыць маладую Савецкую рэспубліку. «Ганяўся за бандамі...— успамінае пісьменнік.— Банды ганяліся за намі. Усё ішло як след. Прыходзілася бываць у розных пераплётах». Гэты ранні жыццёвы вопыт і вострая назіральнасць, самабытны талент ужо адчуваюцца ў яго першым зборніку— «Данскіх апавяданняў» (1925). Апавяданні шчырыя, востра драматычныя. Рэвалюцыя размежавала Дон, нібы віхрам разварушыла стары ўласніцкі быт, раз'яднала казакію сем'і, дзе сын пайшоў супраць бацькі, а брат супраць брата (апавяданні «Чарвотчына», «Чужая кроў»). У муках нараджаўся новы свет. Цудоўныя людзі гінулі, каб наблізіць лепшае жыццё.

Пісьменніку было 23 гады, калі з'явілася першая кніга «Ціхага Дона» (1928), а з ёй прыйшлі шырокая вядомасць і слава. Але гэта не здарылася раптоўна— ён многа і настойліва працаваў. Агеньчык з акна яго дома ў Вешанскай сваяцкі далёка за поўнач.

Каго з чытачоў не хваляваў трагічны лёс Грыгорыя Мелехава і Аксінні, герояў «Ціхага Дона»? Гэты сваявольны хлопец з гарачымі турэцкімі вачыма прайдзе цяжкі, поўны страт, складаны шлях у пошуках вялікай чалавечай праўды. На руінах старога свету мы ўбачым яго спустошанага, трагічна зламанага. У жорсткіх выпрабаваннях грамадзянскай вайны ён не зрабіў адзіна правільнага выбару, не стаў рашуча і да канца разам з рэвалюцыйным народам. Яго нельга паставіць і ў адзін шэраг з ворагамі Савецкай улады, з тымі белапалоннікамі, што арыентаваліся на кулацкую вярхушку данскіх казакаў. Ён— хлебароб, працаўнік. Ён марыць вярнуцца на сваю зямлю, араць, сеяць, збіраць ураджай, кахаць Аксінню.

Аксіння, прыгожая як веснавы стэп,— нават валасы яе «пахнуць бялуткай кветкай дурнап'яну»— змагаецца за сваё кароткае шчасце. Пяшчот-

ная і моцная, яна гатова пайсці за Грыгорыем хоць на край свету. Аднак няма сапраўднага шчасця: жанчына звязала свой лёс з чалавекам, шлях якога безнадзейна забытаны.

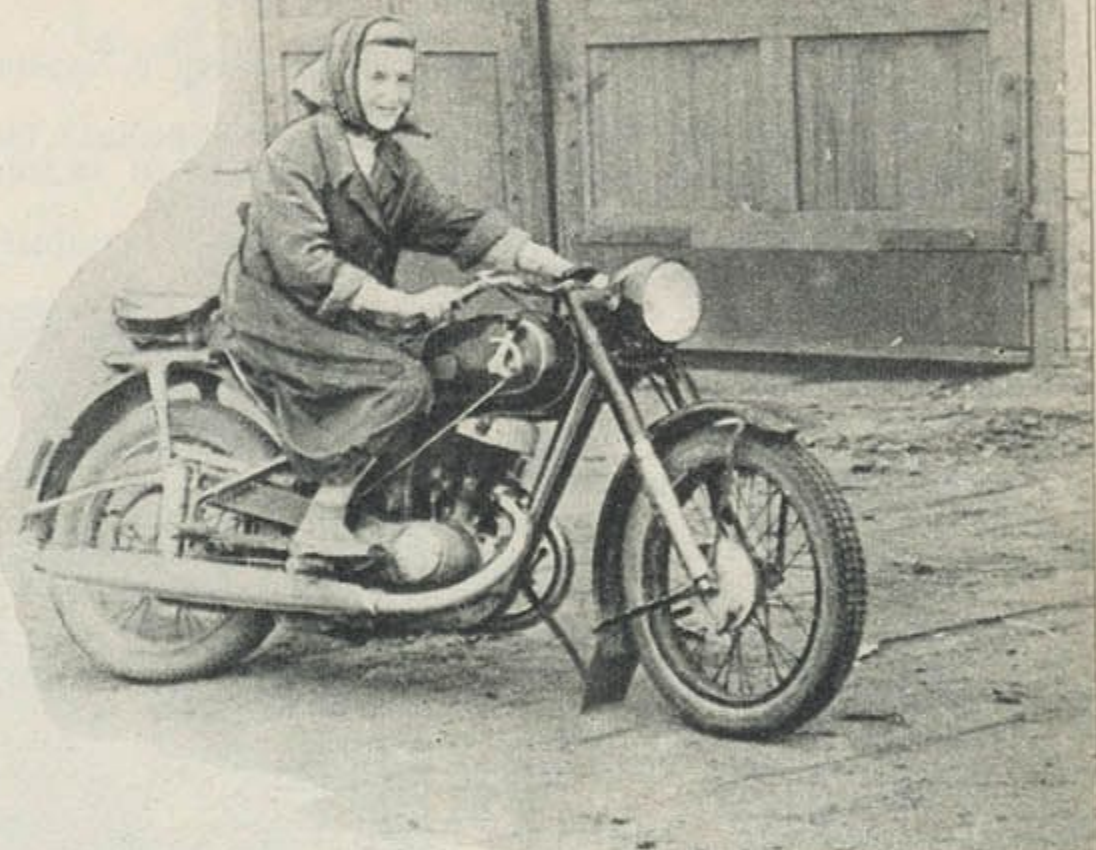
Страшнай смерцю памірае Наталля—маці яго двух маленёк дзяцей. Вось ужо імчыць пагоня за Грыгорыем, набліжаецца стук капітоў, шалёная куля даганяе Аксінню. Шашкай выкапаў ёй магілу ў стэпе, нават сонца здаецца Грыгорыю «чорным»— больш нічога не звязвае яго з жыццём, спустошанага, самотнага. Раман Шолахава аб шляхах народа ў рэвалюцыі ўражае глыбінёй жыццёвай праўды.

Зусім іншы па свайму мажорнаму гучанню раман «Паднятая цаліна» (1932)—своеасаблівы паэтычны «падручнік пра калектывізацыю ў вёсцы», як пісала «Правда». Гэта страшнае апавяданне пра людзей, якія назаўсёды вызвалілі сябе ад уласніцкага ярма, пра мільёны нашага сялянства, якое выпактавала працай і змаганнем новы свет сацыялізма.

Камуністы, людзі непадкупнай чысціні і грамадзянскага абавязку—Давыдаў, Макар Нагульнаў, Размётнаў—ідуць па рэвалюцыйнаму шляху калектывізацыі ў стэпах Дона. На заклік дваццаціп'ятыхніка Сямёна Давыдава аб тым, што «маладая калгасная справа страшэнна неабходна і ўсе павінны быць за нас», першы адгукаецца рамантык з Грымячага Логу—Макар Нагульнаў. Ён марыць аб сусветнай рэвалюцыі, першым этапам якой лічыць калгас,—«гэта будзе хараство, а не жыццё». Ён не здольны на кампрамісы і нават адмаўляецца ад асабістага шчасця ў імя вялікай ідэі, парывае з вераломнай, хоць і любімай жонкай Лушкай—з ёй «не дойдзеш да сусветнай рэвалюцыі».

Разам з народам вынес Шолахаў на сваіх плячах нягоды Вялікай Айчыннай вайны. І зноў ён піша, услаўляе суровы і ўзвышаны народны подзвіг. З-пад яго пяра выходзяць «Навука нянавісці», раман «Яны змагаліся за Радзіму», апавяданне «Лёс чалавека». «Усё выцерпець, усё вынесці, калі на гэта бяда паклікала»—бязмежная вернасць Радзіме пакладзена ў аснову характару Андрэя Сакалова. Цвярдзёне гераічнага, бясконцай веры ў жыццё, бялітасная барацьба са страшным злом, якім з'яўляецца фашызм,—вось што хвалюе ў апавяданні «Лёс чалавека». Стыхія вайны не знішчыла чалавечай у Андрэю Сакалове—ён знайшоў Ваню, усынавіў яго. Чалавек сацыялістычнай Радзімы аказаўся мацнейшы за сілы вайны.

В. ГАПАВА

СПЕЦЫЯЛІСТ

— Пятроўна, а за лесам трактар Гаўдзея дыміць, як паравоз!

Ганна Пятроўна чалавек новы. І гэту жанчыну, што ўсміхаецца добрай белазубай усмешкай, яна яшчэ не ведае. А Гаўдзея... яго яна ведае добра. Што ён яшчэ нарабіў?

Валодзеў трактар Ганна Пятроўна ўбачыла яшчэ здалёк. Ён насіўся па полі, як ашалелы, роў, нібы паранены звер. А ў блакітнае чыстае неба цягнуліся ад яго густыя клубы дыму—незгарэўшае паліва.

Пад'ехала. Трактар спыніўся.

— Што здарылася?—спытала ў трактарыста.

— Не ведаю, нешта дыміць. Выязджаў—спраўны быў.

— Дык не ведаеш?—ледзь стрымліваючы гнеў, падыйшла да матара. Рычажок абагачальніка ў рэгулятары паліўнай помпы адцягнуты да канца. Як ён трымаецца?

Валодзя сядзіць у кабінэ, глядзіць на інжынера, чакае. Працягнула руку да рычажка, выняла... чатыры запалкі. Рычажок стаў на месца.

— А гэта што?—паказала запалкі трактарысту.

Той маўчыць, толькі пацэпвае плячыма. Што ён можа сказаць? Ён і сам ведае, што работа на адчыненым абагачальніку выведзе са строю ўсю паліўную апаратуру, што гэта варварства. Ганна Пятроўна ўжо не раз так гаварыла пра яго адносіны да тэхнікі.

Валодзя непрыязна глядзіць на інжынера. Падумаеш, шкада ёй жалеза! Машыну адрамантаваць можна. Затое за паўдня ён выканаў норму ворыва.

— Хопіць з табою ваяваць. Слоў ты не разумееш. Будзем шукаць іншыя меры.

У той дзень у саўгасе быў напісаны загад: «За халатныя адносіны да машыны, за няправільную эксплуатацыю трактара Гаўдзею Уладзіміру Сцяпанавічу аб'явіць вымову і папярэдзіць: калі такое паўторыцца, ён будзе звольнены з работы».

Першы загад, падпісаны спецыялістам, новым загадчыкам майстэрні, інжынерам Ганнай Пятроўнай Валадоўскай.

А раніцай—зноў на машыну, зноў у Баранавічы, у «Сельгастэхніку», па запасныя часткі для рамонту.

Тэхнікі ў саўгасе многа, 220 толькі машын, трактараў і камбайнаў. А тут яшчэ ў некаторых васьмь такіх, як у Гаўдзея, адносіны да тэхнікі.

Запчасткі, запчасткі... Ні на хвіліну не забывае пра іх Ганна Пятроўна. То ездзіць па аддзяленнях, пытае ў механікаў, глядзіць, што каму трэба, чаго няма на сваім складзе, і піша ў сваю запісную кніжку. Спачатку спісы былі доўгія: апорныя каткі, валікі рэгулятараў паліўных помпаў, розныя падшыпнікі, утулкі апорных каткоў. І ўсё гэта былі запчасткі першай неабходнасці, без якіх пра-

стойвалі і трактары і машыны. Потым ехала ў Баранавічы, у Кобрин.

Прымушала тэхнічны догляд своечасова рабіць. Трохі крывіліся механізатары: «навошта апека, самі ведаем». А ўсё ж рабілі.

Спіс патрэбных запчастак стаў карацейшы, трактарысты менш часу прастойвалі на рамонце, павысіўся заробак. І ўжо з большым даверам ставіліся яны да новага інжынера.

Колькі разоў гаварыла Ганна Пятроўна дырэктару саўгаса Уладзіміру Андрэевічу Макарэвічу пра будаўніцтва новых майстэрняў для рамонту. На тры аддзяленні саўгаса—толькі адна майстэрня. Няма гаражоў, няма эстакады для мыцця машын.

Дырэктар сам яшчэ працуе нядаўна.

— Пабудуем, абавязкова пабудуем,—абяцаў ён.—А цяпер, сама разумееш, птушнік во як трэба!—І ён праводзіў рукой па горле.

Ганна Пятроўна разумела. Саўгас мае мяса-малочны і птушкагадоўчы напрамак. Птушкі прыносяць даход. Іх колькасць да канца дзесяцігоддзя амаль падвоіцца, будзе 200 тысяч. Саўгас ператворыцца ў птушкагадоўчую фабрыку.

А машыны рамантаваць усё роўна трэба. Зімой распальвалі вогнішчы, каб хоць трохі пагрэцца механізатарам, і рамантавалі. А вясною саўгасныя палеткі гулі ад рокату трактараў.

Ды як гулі!

За 20 дзён правялі пасяўную. Ворнай зямлі ў саўгасе—больш за 6000 гектараў. І ні разу тэхніка не падвяла!

Прызначылі Ганну Пятроўну галоўным інжынерам. Вытворчае ўпраўленне прызначыла. Вялікі, цяжкі кавалак работы. Цяпер не толькі за рамонт,—за механізацыю ўсіх працаёмкіх працэсаў на фермах яна адказвала.

І здарыўся такі выпадак.

Прыходзіць яна аднойчы ў птушнік, а птушніца Марыя Адамаўна Сідарэня кажа ёй:

— Нешта раздатчык не хоча працаваць: як пусты, то бегае добра, а як загрузу яго кармамі—пройдзе колькі метраў і спыніцца, хоць ты яго папіхай.

Ганна Пятроўна паглядзела кормараздатчык. Машына старая, цяпер такіх не вырабляюць. Яшчэ ў калгасе многа гадоў, напэўна, правалалася яна на складзе. Выцягнулі яе адтуль, счысцілі іржу, паставілі маторчык. І павінна была бегаць жалезная птушніца, памагаць чалавеку. А дапамога патрэбна. Адна птушніца на пяць тысяч курэй. Даўжыня птушніка—сто метраў. Паспрабуй, зрабі некалькі такіх стометровак за дзень, ды з поўнымі ведроў. Ні ног, ні рук не чуеш. А так—націснуў кнопку—у вялікім чане самі перамешваюцца кармы, націснуў другую—па транспарцёры плывуць яны ў жалезныя бакі раздатчыка. Потым ідзе гэты раздатчык па птушніку і ў чатыры рукі рассыпае кармы ў двухпавярховыя кармушкі. Дайшоў да канца—сам спыніўся, сам і назад бяжыць.

Толькі чаму цяпер ён спыняецца раней тэрміну, што яму замінае?

Механік фермы Аляксандр Канстанцінавіч Ліцкевіч запэўняе:

— Раздатчык спраўны. Нешта з электрычнасцю.

Тэхнік-электрык Мікалай Піліпавіч Шчаслівы прырэчыць:

— З электрычнасцю поўны парадак. Раздатчык вінаваты.

Канструкцыя раздатчыка простая: маторчык, некалькі шасцяронак, два ланцужкі. І ўсё.

Ганна Пятроўна глядзіць на электрашчыток на сцяне. Пробкі, аўтаматычнае рэле. Яно і адключае матор раней часу.

Г. П. Валатоўская.

— Піліпавіч, а чаму ў птушніку апошнім часам лямпачкі часта перагараюць? Вы не думалі пра гэта?

— Можа што з кабелем?

Пайшлі. Правярылі. Так і ёсць. Прабівае кабель.

У запісной кніжцы галоўнага інжынера з'явіўся новы радок: «Пазваніць у электрасетку».

Чого толькі не запісана ў яе запісной кніжцы! Дзе якая стаіць тэхніка. Што яшчэ абавязкова трэба набыць. Якія машыны адпраўлены на капітальны рамонт на заводы. І якія можна адрамантаваць самім.

А вось план заняткаў з механізатарамі ў Доме культуры.

Рыхтавалася да лекцыі Ганна Пятроўна, як да дзяржаўных экзаменаў калісьці. Бо слухачы ў яе рознай адукацыі: і пяць, і восем, і адзінаццаць класаў маюць, а ёсць, што і тэхніку. Гэта механікі аддзяленняў, брыгадзіры трактарных брыгад, лепшыя трактарысты. Трэба так расказаць, каб усім было зразумела, каб кожны пайшоў з гэтых заняткаў узабагачаны патрэбнымі яму ведамі.

Пасядзела яна над кнігамі, і так самой захацелася вучыцца, што аж сэрца заныла...

Людзі ходзяць вясёлыя. З такім настроем, быццам усе раптам ім'яніннікамі сталі або скінулі цяжкую ношу і ім стала лёгка ісці. Настрой цёплы, веснавы, хоць з палёў толькі-толькі снег сышоў і зямля яшчэ ледзь прачыналася ад зімовай спячкі.

Калі Ганна Пятроўна прачытала даклад таварыша Л. І. Брэжнева на сакавіцкім Пленуме ЦК КПСС, ён, гэты даклад, прыемна ўразіў яе. 71 мільярд рублёў атрымаюць калгасы і саўгасы ад дзяржавы ў новым пяцігоддзі! Прыблізна гэтулькі атрымала сельская гаспадарка за ўсе пасляваенныя гады.

У дакладзе гаварылася, што неабходна беражліва захаўваць тэхніку, умацоўваць рамонтную базу, будаваць майстэрні там, дзе іх няма. Усё гэта былі пытанні, якія хвалявалі і яе.

Спецыялісты—надзейная апора партыі ў барацьбе за ўздым сельскай гаспадаркі. Гэтыя словы звернуты нібы проста да яе.

Цяпер яна думала пра тое, як найхутчэй, як найлепш выканаць усё, што патрабуе ад працаўнікоў вёскі партыя.

І яшчэ яна думала, што ад спецыялістаў у многім залежыць, як хутка адчуе радысць сельскі работнік сувязь паміж павышэннем закупачных цэн, павелічэннем капіталаўкладанняў і сваім уласным бюджэтам.

Жыццё паказала, што буйныя гаспадаркі не заўсёды рэнтабельныя. І гэта трэба папраўляць...

Ганна Пятроўна глянула на гадзіннік. Хутка дзесяць! У дзесяць прыедуць з Баранавіч першы сакратар райкома партыі Міхаіл Іванавіч Дзялец і начальнік вытворчага ўпраўлення Андрэй Сямёнавіч Гурунчук. прыедуць дзяліць саўгас. З аднаго будзе тры. І ў кожны патрэбны спецыялісты. Тут, у цэнтры, працаваць будзе лягчэй. Тут усё наладжана. І майстэрня ёсць, і кузня, і станкі патрэбныя, і склад запчастак. Цяперашні загадчык майстэрні Міхаіл Канстанцінавіч Лебедзеў справіцца з абавязкамі галоўнага інжынера. У Люшневе будзе толькі адна брыгада, а ў Забалацці аж чатыры. А там нічога няма, усё будаваць трэба.

...З кабінета дырэктара саўгаса «1 Мая» Ганна Пятроўна выйшла ўжо галоўным інжынерам новага саўгаса «Іскра», былога аддзялення Забалацце.

Навіны ў вёсцы ляцяць хутка. І гэта навіна хутка дайшла да механізатараў.

Як звычайна, Ганна Пятроўна пайшла ў майстэрню паглядзець, як ідзе рамонт. У майстэрні было шумна. На ямах стаялі трактары. Хлопцы ў зашмальцаваных спяцоўках прамывалі ў салерцы дэталі, уважліва праглядалі, ці не сцерліся яны, ці няма дзе якой трэшчыны. Гэта ўжо апошняя праверка. Потым—зборка. А там—у поле, весці дуэт з галасістымі жаваранкамі.

— Ну як справы, хлопцы? Усё ў парадку?

Трактарысты спынілі работу, падышлі да галоўнага інжынера. Падышоў і Валодзя Гаўдзей. Твар у яго чорны ад мазуты, а ў вачах такі смутак, што Ганна Пятроўна спытала:

— Што здарылася, Валодзя?

— Кідаеце нас? У Забалацце ўцякаеце? Не чакалі мы ад вас...

І ад таго, што гэтыя словы сказаў трактарыст, з якім ёй давялося столькі паваяваць, стала добра на сэрцы.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Баранавіцкі раён.

ХОДЯТ ПЕСНИ НАД РЕКОЙ

Слова В. СЕМАКИНА

Музыка И. КУЗНЕЦОВА

Умеренно, с чувством

Одна
Тро-нешь ве-точ-ку ру-ко-ю — след ро-сы на ру-ка-ве.

Все
Хо-дят пес-ни над ре-кой — не одна, а сразу две, их две.

Все
Ка-ждый ку-стик се-реб-рит-ся, а ре-ка как бу-дто

спит.
Чья-то ю-ность ве-се-лит-ся, чья-то мо-ло-дость гру-стит.

Для повторения
— спит. — шит. Пес-ня пес-не не ме-ша-ет.

— да, ст. — ес-ли ми-ло-е от-да-ет. — шит.

Тронешь веточку рукою —
след росы на рукаве.
Ходят песни над рекою,
ходят —
не одна, а сразу две,
их две.
Каждый кустик серебрится,
а река как будто спит.
Чья-то юность веселится,
чья-то молодость грустит.
Кто-то милую ласкает,
кто-то к милой не идет.
Песня за сердце хватает,
ой, да!
Песня за душу берет,
берет.

Не до сна, не до покоя
ни березкам, ни траве.
Ходят песни над рекою —
не одна, а сразу две.
Ходят песни берегами,
одинаково близки,
словно льются над лугами,
льются
две серебряных реки,
реки.

И как будто сумрак тает,
замирают камыши.
Песня песне не мешает,
если обе от души. } 2 раза.

ЧАЛАВЕК НЯСЕ ХАРА

Маленькай дзяўчынкай Мая любіла сядзець каля таты за ягоным вялікім пісьмовым сталом і маляваць каляровымі алоўкамі сонца і чалавечкаў. Сонца, як і мае быць, заўсёды аранжавае ці малінавае, чалавечкі рознакаляровыя: сінявыя, зялёныя, чырвоныя. Тата казаў, што яны крыху падобныя да жучкоў—пузаченькіх, з растапыранымі лапкамі. Але ёй самой яны вельмі падабаліся.

Пазней, калі яна падрасла і зразумела прыгажосць паўтаноў, пачала маляваць кветкі—бледна-ружовыя ляўкоі, жоўтыя цюльпаны, блакітныя з залатым сэрцайкамі незабудкі. Тое, што чаравала спалучэннем мяккіх, далікатных адценняў. Усе гаварылі,

дзверы. Праз некалькі мінут вярнуўся, моўчкі зняў з рукі гадзіннік, паклаў на стол, апрануўся, накінуў на плечы шынель і пайшоў... каб вярнуцца дадому толькі праз дваццаць гадоў.

Вайна застала іх у Ржэве. Час быў суровы, галодны. Дзеці разам з дарослымі капалі супрацьтанкавыя траншэі, будавалі загароды. Людзей не хапала. Трынаццацігадовая Мая пайшла памагаць у ваенны шпіталь, дзе яе мама працавала ўрачом. Кемлівая дзяўчынка хутка шмат чаму навучылася. Назаўсёды запомнілася, як упершыню ёй даверылі зняць павязкі з апаленага танкіста: замест паль-

ружовага захаду, які яна спрабавала перадаць у фарбах, і морам чалавечых пакут, што акружала яе. Апускаліся рукі. Ёй было толькі шаснаццаць гадоў.

Скончылася вайна. Маці настаяла, каб Мая працягвала вучобу. Адвезла яе ў Кастрому, у мастацкае вучылішча. Колькі было тады ў дзяўчыны жыццёвых сіл, колькі энергіі! Як радавалася яна звароту да любімай справы, якой можна было аддацца цярпеліва! У камсамол яе не прынялі: ну, як жа—дачка рэпрэсіраванага! Але яна не апусціла крылы. І вучылася і працавала. Асіліла курс за два гады і трапіла ў Маскоўскі тэкстыльны інстытут, на мастацкае аддзяленне.

Пра што яна марыла? Пра подзвігі? Не, для гэтага яна была занадта сціплай. Яна марыла прыносіць людзям крыху радасці, упрыгожваючы іх быт.

Пасля заканчэння інстытута яна папрасіла накіраваць яе ў Віцебск—горад, амаль увесь разбураны вайной. Туды, дзе было найцяжэй, дзе так патрэбны былі мужныя і добрыя гаспадарскія рукі.

...У Віцебск яны прыехалі на доўгі свет. Іх было трое: дзве дзяўчыны—тэхналогі і мастачка. Толькі што прайшоў кароткі веснавы лівень. Чорныя хмары павольна паўзлі на захад. Недзе далёка яшчэ грывеў, паступова заціхаючы, гром. З цяжарам на сэрцы ішлі яны па маўклівых вуліцах. Навокал руіны, зеўраюць чорныя дзіркі вокнаў. Пустата, зацішша. Асабліва запомнілася спінка блакітнага дзіцячага ложка, якая відна была з-пад груды цэглы. Ішлі моўчкі, падаўленыя, засмучаныя. І раптам... над гэтымі суцэльнымі могілкамі цераз увесь небасхіл перакінулася, успыхнула, заззяла вясёлка. Цудоўная, квяцістая вясёлка! Гэта было як чуд, як адкрыццё. Як сімвал жыцця, што адраджаецца з попелу.

* * *

З таго часу мінула амаль чатырнаццаць гадоў. Яна ўжо не Маечка, а Мая Фёдаруна Рыбалкіна, мастак-мадэльер аднаго з буйнейшых тэкстыльных прадпрыемстваў у Саюзе—віцебскай трыкатажнай фабрыкі «КІМ». Вясёлка аказалася добрым вестуном. У гэтым горадзе, які нарадзіўся нанова, Мая знайшла сваё сямейнае шчасце і любімую работу. Дома ў яе старэнькая ўжо, бясконца дарагая мама, двое цудоўных гарэзаў, худзенькіх і вусаченькіх за якімі толькі і глядзі, каб не нарабілі чаго, і муж—сур'ёзны, клапатлівы, любячы.

Мая Фёдаруна не дзеліць: «гэта мой дом, а гэта—работа». Фабрыка—гэта таксама яе дом. Гэта другая па-

У эксперыментальную лабараторыю фабрыкі прыйшлі да Май Фёдаруны Рыбалкінай (справа) швачка-мадэлістка Е. І. Якерсон, швачка Е. М. Мяхоўская, канструктар А. Я. Яршова і швачка Н. П. Ляліна.

што з яе абавязкова выйдзе мастак. Дзяцінства яе было бязвоблачнае, радаснае... Як раптам здарылася нешта няўцямнае...

З вечара, здавалася, нішто не прадвяшчала бяды. Бацька прайшоў з работы, і, як заўсёды з яго прыходам, адразу ж усчалася ў іх вясёлая, шумная, са шчаслівым смехам гульня. Бацька быў добры, вясёлы і дужы чалавек, і дзеці вельмі любілі яго.

Усе чацвёрка ўжо сядзелі за вячэрай, калі ў праднім пакоі зазвінеў званок. Бацька пайшоў сам адчыняць

цаў на руках яго былі адны чорныя, абгарэлыя косці...

Неўзабаве шпіталь эвакуіравалі ў Яраслаўль. Там Мая прайшла аднагодовае курсы і стала сапраўднай медсястрой. Эшалоны з фронту прыбывалі адзін за адным. Шпіталь быў поўны-паўнюткі. Медперсаналу не хапала. Працавалі ад цямна да цямна, змяняючы адзін аднаго для кароткага, трывожнага сну. Мая шмат разоў бачыла, як паміралі людзі, — столькі разоў, што смерць страціла для яе свой страшэнны сэнс.

У рэдкія дні зацішша, калі можна было ўспомніць пра сябе, яна даставала свой альбом, бралася за пендзілі. Прабавала маляваць і... не магла. Вельмі рэзкі быў кантраст паміж ціхамірным спакоем залаціста-

РАСТВО

Фота С. Ананкі.

лавина яе жыцця. Цяжка, бадай, ска-
заць, якой з дзвюх яна аддае больш
часу і сіл. Не дарэмна ж пры мне пя-
цігадовы Андрэйка пакрыўджана да-
караў маці:

— Не пайду спаць! Я ведаю, ты
зноў хочаш ціхенька ўцячы. Вось па-
бачыш, пойдзеш, дык я табе больш
нічога купляць не буду, нікуды з та-
бой не пайду...

— Шкада бывае яго пакідаць, —
смяялася Мая Фёдарэўна, — але што
зробіш, трэба ездзіць. То па справах
фабрыкі, то ў творчыя камандзіроўкі.
Я пабывала ўжо ў Арменіі, Грузіі,
Эстоніі, прывезла цэлую гару эскізаў,
замалёвак, фотаздымкаў: там-сям па-
шчасціла сапраўдныя унікальны пры-
хадзі. Найбагацейшы этнаграфічны
матэрыял! Гляньце, якое хараство!

Яна глядзіць на пабяжкую ад ча-
су вышыўку вачыма мастака, і гэта
прыводзіць яе да нечаканых адкрыц-
цяў:

— Хіба гэты арнамент, зялёны з
золатам, не гучыць як песня? Зала-
тая нітка быццам вядзе мелодыю:
пяшчотную і прыгожую. Зялёная
ледзь чуна ўторыць, то зліваючыся
з ёй, то аддаляючыся. А гэты заві-
ток, бачыце, паўтараецца праз да-
кладны прамежкі, як прыпеў песні...

Усе гэтыя малюнкi Мая Фёдарэў-
на выкарыстоўвае ў сваёй рабоце ма-
стака-мадэляра. Як гэта робіцца?

— Я прыдумваю новы ўзор, ска-
жам, для трыкатажнага палатна, —
расказвае яна. — Перадаю ў лабарато-
рыю. Там інжынеры па перапляцен-
ню распрацоўваюць яго, уносячы
свае карэктывы. Для кожнага новага
ўзору прыходзіцца перанастраіваць
асобныя дэталі ткацкага станка. Мы
стараемся ўкараняць тканіны новых
малюнкаў так, каб не было вялікай
ломкі працэсу вырабу, каб не зні-
жаць план выпрацоўкі, каб гэта не
адбілася на зарплате работніц. Кро-
ім пробную партыю мадэлей, гэтак
штук 50—100. Швачка, якая кан-
струявала гэтую мадэль, ідзе на кан-
веер і вучыць работніц.

Яна паказвае мне новыя прываб-
ныя мадэлі дзіцячых касцюмкаў.
Яны аздоблены аплікацыямі, вышыў-
кай. З густам падобраная расфарбоў-
ка прыемна лашчыць вока.

Нядаўна на фабрыцы пачалі вы-
рабляць прыгожую жаночую капрона-
вую бялізну моднага крою: шлейкі
крояцца разам з кашуляй, вытачкі
размешчаны так, што мадэль зграбна
аблягае фігуру.

— Яны ўжо ёсць у продаж, але іх
яшчэ мала. У момант раскупляюць!
Кожны квартал мы выпускаем 15000
рэчаў новага віду. Але ж гэта кропля
ў моры.

Хоць Мая Фёдарэўна і лічыцца
мастаком-мадэлярам, але робіць яна
значна больш, чым належыць па па-
садзе. Напрыклад — клопаты аб пры-
гажосці рабочага месца. Чыя гэта

справа? На некаторых буйнейшых
прадпрыемствах краіны створаны са-
веты па вытворчай эстэтыцы. А на
фабрыцы «КІМ» адзін толькі мас-
так — Рыбалкіна М. Ф. Што ж ёй ра-
біць? Праходзіць міма? Не, яна не
можа. І бярэцца за ўсё, каб зрабіць
жыццё роднай фабрыкі лепшым, ра-
зумнейшым, прыгажэйшым.

Яна настаяла, каб з цэхаў вынеслі
чырвоныя палотнішчы з лозунгамі,
якія гадамі не змяняліся. Не лёгка
было гэтага дамагчыся, справа дахо-
дзіла да райкома.

— Чырвоны колер стамляе зрок
работніц, зніжае іх працаздоль-
насць, — даводзіла яна, — а старыя ло-
зунгі ўжо ніяк не ўспрымаюцца свя-
домасцю.

І вось дабілася. Цяпер у цэхах
вісяць белыя кардонныя шчыты з
лозунгамі, якія маюць непасрэдняе
адносіны да працэсу працы гэтага цэ-
ха. Іх час ад часу мяняюць. І ўсе
згодны, што так, безумоўна, лепш.

Станкі перафарбавалі ў вясёлы
салатны колер. Звычайнае электрыч-
нае святло замянілі люмінесцэнтным.
І адразу ў цэхах стала светла, чы-
ста, прыгожа.

Хіба толькі на вуліцы або дома
жанчына павінна выглядаць прыго-
жа? Не магла Мая Фёдарэўна змі-
рыцца з тым, што на фабрыцы работ-
ніцы апрануты абы-як, у што папала.
Прыгожае і зручнае рабочае адзенне,
пашытае па фігуры, узнімае настрой
жанчыны, і работа ў яе ідзе спарней.
Спытайце ў любой работніцы, хіба
гэта не так? І вось ужо шыецца па
эскізах Рыбалкінай спецвопратка для
ўсіх без выключэння работніц фаб-
рыкі (а іх некалькі тысяч!), прычым
не масавым пашывам, а індывідуаль-
на, кожнай па яе мерцы. Для розных
цэхаў розныя фасоны і расфарбоўкі.

Але Мая Фёдарэўна зусім не лі-
чыць усе гэтыя дасягненні толькі
сваёй заслугай:

— Хіба магчыма было ўсё гэта
зрабіць, калі б не падтрымка дырэк-

Мая Фёдарэўна Рыбалкіна дома
з дзецьмі.

Памочнік майстра натоннага
цэха Зоя Вайцяховіч, начальнік
цэха А. С. Хаванская і натон-
шчыца Джэма Лазоўская пра-
глядаюць новае панчошнае па-
латно.

цыі фабрыкі? А ў лабараторыі ў нас
такія канструктары і інжынеры, што
дай бог толькі ў іх павучыцца.

Мая Фёдарэўна чытае ў тэхнікуме
лекцыі на тэму «Мастацкае афарм-
ленне трыкатажных вырабаў». Ро-
біць даклады і праводзіць гутаркі аб
эстэтыцы ў жыцці, у побыце. Рых-
туе кнігі па сваёй спецыяльнасці. На
ўсё ў яе хапае часу, энергіі і галоў-
нае — душы.

Нават такая, здавалася б, дробязь,
як беларускія сувеніры, турбуе яе:

— Такі своеасаблівы фальклор
прападае, ніяк не выкарыстоўваецца
ў побыце. Гэта недапушчальна!

І яна ў вольныя хвілінкі забягае
ў такарны цэх, сядзіць, выточвае ма-
ленечкія фігуркі матрошак у бела-
рускіх касцюмах, расфарбоўвае іх,
пасылае ў Мінск у Дом народнай
творчасці, на конкурс...

Гэта далёка не поўны расказ пра
нашага таленавітага і разумнага ся-
бра — мастака, які сваім майстэрствам
памагае нам у жыцці, робячы наш
быт больш прыгожым, змястоўным,
чалавечным.

Тамара ЦУЛУКІДЗЕ

Не ведамі мы... Дарушце!

«Тривожае і часце»... З ім, гэтым нялёгкім ішчэ-
сцем герояў Івана Шамякіна, чытач ужо сустракаў-
ся... Зараз пісьменнік скончыў работу над новай апо-
весцю «Мост», якая з'яўляецца лагічным працягам
і адначасова заканчэннем вядомай ужо чытачу тры-
логіі. Урывак з гэтай аповесці, прысвечанай цяжкім
першым пасляваенным гадам у вёсцы, і змяшчаем
у нашым часопісе.

Іван ШАМЯКІН

Урывак з аповесці «Мост»

Мал. Р. Віткоўскага

— Пятро Андрэвіч, раскажыце міф.
Надзя-паштарка — дзяўчына рыжая, непрыгожая, але на
дзіва рамантычная, чулівая. Неяк Пятро раскажаў ёй і Каці
міф пра Нарцыса і быў уражаны, як слухала Надзя — як дзіця
казку: дайшоў ён да смерці Нарцыса — і ў яе вачах заблішчэлі
слёзы. З таго дня Надзя часта прасіла «расказаць міф». Пятру
падабалася яе дзіцячае захапленне. Але што раскажаць, каб

было пад уласны настрой? А настрой у яго на рэдкасць уз-
нёслы. І невядома чаму ўспомніўся паэтычны міф пра Дафну.

— Апалон, бог паэзіі, музыкі, быў хлопец вясёлы, жыцця-
радасны. Да прыкладу, як я.

— Вы часам бываеце што хмара, — не згадзілася Надзя.

— Будзеш крытыкаваць — не буду расказваць.

— Не, не...

— Але, як і кожнага смяротнага, аднойчы і бога напаткала
гора. І вінаваты ў гэтым яго калега — юны бог кахання Эрат,
сын Афродзіты.

— Якую вы бачыце ў сне, — засмяялася Каця.

Пятро адпавядаў:

— Той самы Эрат, малы шалапут, які даволі часта наведвае
Кацю.

Загадчыца хаты-чытальні зразумела намёк — зачырванелася.

З дзвярэй высунулася пляшывая галава Халімона Капыла.
Стары ўхмыльнуўся шчарбатым ротам.

— Казачкі расказваем?

— А вы, дзядзька Халімон, не падслухайце, вам нельга
слухаць пра любоў. Жонку разлюбіце, — засмяялася Надзя.

Пятру стала ніякавата, што Капыл падслухаў. Знікла жа-
данне расказваць далей.

Лягнулі дзверы медпункта, і на парозе першага сельсавец-
кага пакоя з'явіўся Панас Грамыка. Весела бліснуў цыганскімі
вачамі. Скажаў Пятру:

— Хопіць табе забаўляць дзяўчат. Ім і так весела. Пайшлі
на поле. Пагутарым з людзьмі.

Калі выйшлі ў сад, Панас сказаў:

— Асцярожней ты раскажы такія казкі. Асабліва Каці.
Шура перавязвала мне палец, і я бачыў, што ёй не вельмі
прыемна. Бабы, брат, яны ўсе на адзін аршын. Раўнівыя. Па-
старайся, каб і Капыл менш чуў. Часам самыя правільныя
думкі твае могуць так перавярнуць дагары нагамі, што сам
сябе не пазнаеш.

— Здзіўляе мяне, Панас, такая твая падазронасць... Тры-
маеш чалавека сакратаром сельсавета — і будзем хавацца ад
яго?

— Я, Андрэвіч, на шаснаццаць гадоў пражыў на свеце
больш за цябе. Скажу табе шчыра: справы не пагоршыліся б,
каб на месцы Капыла сядзеў нехта другі. Чуў, што казалі
інваліды?

Пасля моцнага пахаладання, калі выпаў снег і дзве ночы
стаяў мароз, зноў цяплела — няўпэўнена, нясмела. Зямля ад
гэтага вясновага снегу набрыняла вадой больш, чым пасля
зімовага. Дорогі зрабіліся — ні праехаць, ні прайсці. Паўторна
разлілася рэчка. У часе снегападу мёрзлі шпакі. Цяпер яны
спявалі залішне гучна, крыкліва і, здавалася, не вельмі весе-

ла — па-вясноваму, не так, як у першыя цёплыя дні, калі птушкі толькі што вярнуліся з выраю ў родны край, разбіліся на пары, пачалі віць гнёзды. Можна, шпакі аплакавалі цяпер сваіх блізкіх, што загінулі ў холад?

— Ты кажаш: каго нам баяцца, калі мы гаворым нашу партыйную праўду? — пасля працяглага маўчання, уздыхнуўшы, сказаў Панас. — А я сам сябе пачаў баяцца, бо, далібог, перастаю разумець, дзе праўда, дзе няпраўда. За тое, што я табе скажу, Анісімаў напэўна паклікаў бы мяне «на кавёр». У мяне душа гарыць ад злосці на ўсіх, хто прымусяў так рана сеяць. Каб мая ўлада, выклікаў бы іх усіх, ад Анісімава і ніжэй... і вышэй і без доўгіх размоў гаркнуў бы па-армейску: партбілеты на стол, сукіны сыны! За насенне, што пусцілі на глум, за дарэмна патрачаную працу людскую. Памёрзла ўсё, што ўзышло. А ў нас кожны кілаграм зерня — на цану золата... Кожны ўзараны гектар чаго каштуе! І разам з тым, калі падумаеш: а што было рабіць? Марудзіць з сяўбой? Калі такое цягло — па два дзесяткі схудлых коней на калгас ды адзін трактар-інвалід на тры калгасы? А рабочая сіла — бабы ды дзеці? І так сяўба расцягваецца месяцы на два. А каб і далей пякло і сушыла, як на пачатку вясны? Зноў такі загінула б не менш. Вось і думай, дзе праўда!..

— У разумным планаванні. Каб не кідацца з аднаго боку ў другі.

— Разумны план, каб яго выканаць, патрабуе большай сілы, чым дурны. А калі яе няма, сілы? Тады, мабыць, лепш няхай будзе план неразумны? Табе, Андрэвіч, лягчэй: ты можаш ад жыцця схавацца за сваю навуку. Ты хітрую навуку сабе выбраў. Гісторыя — як той раман: зачытаешся — не адарвацца. Сівы ўжо, унукі растуць, а ты ляціш, як хлапчук, за якім-небудзь рыцарам з ліпкай...

Пятро падумаў, што гэты практычны селянін і салдат мае рацыю: сапраўды, захапленне міфалогіяй дае нямала радасных хвілін і заўсёды неяк хораша настройвае. Як зараз вось — пасля таго, як ён прачытаў дома пра Геракла і раскажаў дзяўчатам пра Дафну.

Старшыня спыніўся ў канцы гарода, павярнуўся да Пятра з нахмурана-заклапочаным тварам.

— Вось табе яшчэ адзін прыклад. Анісімаў на нарадзе — помніш? — сказаў: убачу, дзе калгаснікі будуць араць на сабе, — галаву знясу старшыні таму...

Збоку ад іх, сядзіб за колькі, шэсць жанчын, па тры за пастронкам з аднаго і з другога боку ворчыка, цягнулі плуг. Сёмая — высокая, згорбленая, — здавалася, не проста арала — вяла плуг, а натужліва памагала — піхала яго.

Пятро помніў, што ён першы гораха запляскаў словам сакратара райкома і быў здзіўлены, што старшыні калгасаў, якія сядзелі побач, не вельмі дружна падтрымалі яго. Узлаваўся тады: бач, самі морды адгадвалі, а няшчасныя ўдовы на сабе аруць.

— Правільна сказаў Анісімаў! Ты можаш так спакойна гаварыць? Ды ганьба нам!.. Мне здаецца, не па зямлі яны цягнуць плуг, а па сэрцы маім.

Грамыка павярнуўся, і вочы яго нядобра бліснулі.

— Табе здаецца... Лёгка вам з Анісімавым гаварыць! — і нечакана вылаяўся. — А што мне рабіць? Коней я не магу ўсім даць. Не выцягнуць яны, коні, і поле і сядзібы. Гэта ж, каб я хоць на дзень зняў іх з калгаснага поля — назаўтра быў бы на бюро райкома. Ды і сам я разумею: калгас — аснова. Але пакуль умацуем аснову гэтую, людзі павінны неяк жыць. Не даць ім прысець сядзібы? Людзі павінны есці, каб працаваць. Рабіновіч параіў: няхай лапатамі капаюць. Дурань! На гэта трэба ў пяць разоў больш часу і поту. Няхай мяне ця-

гаюць куды хочуць, але я дазволю па чарзе не выходзіць на работу і вось так ухадзіцца са сваімі гародамі. Пасеяць бульбу — дам коней. Не ўсім, канешне.

Пятро маўчаў. Што скажаш? Не першы раз гэты хітрук прыціскае да сцяны так, што не ведаеш, у які бок крутнуцца, каб выкруціцца неяк, пабіць яго больш пераканаўчымі довадамі.

Па дарозе, што аддзяляла гароды ад поля, Пятро павярнуў направа, да аратых.

— Не пойдзем туды, — сказаў старшыня, — не будзем растраўляць баб.

— Баішся? — спытаў Пятро.

— Я баюся? — Панас засмяўся. — Ох, браткі-інтэлігенты! Сялянскія дзеці, а мужыка не разумеюць!

Жанчыны, убачыўшы, што да іх ідуць, спыніліся, выціралі твары хусткамі. Адна закрычала:

— Гэй, мужчыны, хадзіце сюды! Хоць дух ваш пачуем! Як пот ваш пахне!

— Яе Лісцік, відаць, нічым не пахне, — прабурчэў Грамыка.

Пятро таксама пазнаў жанчыну ў вылінялай мужчынскай майцы, з голымі рукамі, без хусткі: гэта яна крычала, удава Ліза, па-вулічнаму — Сарочыха, палюбоўніца старога лесніка Лісціка.

Пэўна, нехта са старэйшых жанчын хацеў утаймаваць маладзіцу, бо Ліза гучна адказала:

— А хіба настаўнік не мужчына? Яшчэ лепш: чысценькі, свежаныкі... Не адной жа доктарцы на яго любавалася.

— Вось чортава баба, — хмыкнуў Панас. — Зараз ты пачуеш ад яе.

— Трэба напісаць Сталіну, каб прыняў закон: удовам выдаваць мужчын па картачках.

— Ты і без картачкі знайшла, — сказала жанчына, што стаяла за плугам.

— Хіба я мужчыну знайшла? Лісцік! — Ліза голасна зарагатала. — Ды і той сухі.

Наблізіўшыся, Пятро паважна прывітаўся. Жанчыны адказалі вельмі. Усе. Акрамя Лізы. Яна, здаецца, не адказала. Яна грубым жэстам падцягнула спадніцу, падол якой быў падаткнуты, яшчэ больш агаліла ногі, заляпаныя зямлём па калена і белыя, на дзіва прыгожыя вышэй каленаў. І грудзі яе, поўныя, гэтакія ж белыя, здавалася, вось-вось ад глыбокага дыхання пераваляцца цераз нізкі выраз майкі. Другія жанчыны скіравалі ўсю ўвагу на старшыню. А яна, Ліза, не зводзіла вачэй з Шапатовіча. Пятро не ведаў, куды дзявацца ад гэтых вачэй. Глядзец на яе голыя ногі, на грудзі яму было сорамна перад жанчынамі. Скажучы: во парторг вытрашчыў бельмы на голую бабу. Чаго добрага, яшчэ Сашы перададуць. Але нейкая дзіўная сіла цягнула глядзец на Лізу. У душы змяшаліся павага, захапленне, крыўда, боль... Захапленне сілай, прыгажосцю: боль — што ёй, жанчыне, якая магла б у красе спаборнічаць з тымі багінямі, прыходзіцца рабіць абразліваю для чалавека працу — замяняць каня. У гэты міг ён чамусьці дараваў Лізе нават сувязь з лесніком. Бо колькі ў яе тае радасці ў жыцці? Але чаму яна так глядзіць? Быццам хоча ўдарыць ці ўкусіць. Быццам ён, Шапатовіч, вінаваты ва ўсіх няшчасцях, што зваліліся на яе галаву. Зайздрасць, што ён вярнуўся жывы, здаровы і Саша мае шчасце?.. На нейкі міг яму захацелася абняць яе, прытуліць і сказаць па-бацькоўску: «Не трэба злаваць на ўвесь свет. У цябе таксама будзе яшчэ шчасце. У цябе растуць дзеці...»

— Панаска, родненькі, трэба ж мне бульбачку ад сястры прывезці. Гэта ж дванаццаць вёрст.

— Заўтра я паеду ў раён і сам забяру тваю бульбу.

— Старшыня, а калі ж тая мая чарга на каня?

— Я ж усім абвясціў.

— А каб жа мне, старой, хутчэй, у мяне ж планік на самай гары.

— Цётка Куліна, першага мая пасеем табе бульбу. Не гаруй.

— Ну, даволі вам плакаць перад старшынёй. Ён адзін вас усіх не прыгалубіць. Не надзейцеся. Запрагайцеся, кабылікі, у плуг самі. Ліза раптам зноў павярнулася да Шапятавіча, сказала, саркастычна і як бы грэбліва скрывіўшы свае поўныя засмяглыя вусны:

— А ну, інцыдэнтцы, падмяніце старых, дайце ім перадаць. Хоць баразны дзве прайдзіце, паспытайце ўдовін хлеб...

Нельга было адмовіць на такое запрашэнне. Ды Пятро зусім і не думаў адмаўляцца. Навошта? Ён нават узрадаваўся, што сустрэчу і размову з гэтымі жанчынамі можна вось так завяршыць — хоць трохі памагчы ім, а не проста ветліва развітацца і пайсці далей, не выцершы нават кроплі поту з ілба ў той час, калі яны абліваюцца ім, як з вядра.

У Пятра ў міг знікла скаванасць, разгубленасць — стаяў, тарашчыў вочы на Лізіны ногі, слухаў размову жанчын са старшынёй і не мог ім сказаць ніводнага разумнага слова. А што скажаш? Гутарку пра міжнароднае становішча распачнеш ці што? А тут весела засмяўся, плюнуў у далоні, павярнуўся да Грамыкі.

— А што, Панас, узялі?

Грамыка плюснуў чорнымі вейкамі, крутнуў галавой. Пятро зразумеў яго без слоў: «Даведаецца Анісімаў, што мы не толькі не забаранілі, а самі цягалі плуг, — будзе нам!»

— Ды чорт з ім, з Аніскам! Узялі!

Ліза таксама засмяялася.

— Правільна, Андрэвіч!

І тое, што яна назвала яго па-бацьку, яшчэ больш падбадзёрыла Пятра.

Плуг не проста цягнулі за пастронкі, жанчыны зрабілі прыстасаванне: да пастронка прывязалі тры лямкі, абшытыя лямцам ці старымі ручнікамі. Такі «хамут» надзяваўся на плечы.

Ліза грубавата выпхнула з вупражкі нестарую жанчыну, бадай сваю аднагодку, але нейкую змарнелую, бледную, і перадала яе лямку Пятру. Грамыка стаў з другога боку.

Пацягнулі.

Кажуць, у пачатку любая праца, самая цяжкая, здаецца лёгкай. Не, Пятро з першых крокаў адчуў, што праца гэтая вельмі цяжкая. Можна, ён залішне натужыўся? Ліза ішла лягчэй: раўней ступалі яе босыя ногі па размяклай зямлі, не чырванела ад натугі шыя.

Пятро з усіх сіл стараўся ісці раўней, але тады рабілася яшчэ цяжэй. Лямка балюча мулела шрам, і яму трэба было трымаць яе рукой, каб «хамут» не прыціскаўся да грудзей. А Ліза ішла, апусціўшы рукі, як у страі, здавалася, зусім лёгка. Гэтак жа лёгка ішоў Панас, злева і чуць наперадзе ад яго.

На другой баразне пот пачаў заліваць вочы. Пятро сцёр яго раз, другі рукавом гімнасцёркі. Падумаўшы, што ва ўсім вінавата зімовая шапка, на павароце швыгнуў яе пад старую грушу. Ліза ўбачыла гэта — засмяялася.

— Парыць, Андрэвіч?

Як на злосць, сонца, якое колькі дзён ужо рэдка цешыла сваім цяплом, выглянула з-за хмары і прыпало не па-вясноваму — па-летняму.

Хутка Пятру здалася, што з яго суконнай гімнасцёркі вось-вось пацячэ — такая яна зрабілася мокрая, цяжкая. І вочы залівала потам яшчэ горш, так, што Лізіны плечы расплываліся ў нешта бясформеннае, жоўтае, і ён не думаў больш пра іх прыгажосць. Цяпер увесь свет страціў для яго сваё хараство і фарбы. У скроні, здавалася, стукалі малаткамі, а боль аддаваўся ў рану.

Яшчэ ў пачатку, на першай баразне, Пятро расшпіліў усе гузікі. А калі спыніліся, каб адпачыць, ён надумаў скінуць гімнасцёрку. Але разам з гімнасцёркай сцягнулася і сподняя кашуля — прыліпла, мокрая. Пятро збянтэжыўся, убачыўшы, як жанчыны глядзяць на яго, глядзяць не на твар, не ў вочы — на грудзі, на живот. Ён не адразу зразумеў, чаму яны гэтак глядзяць, і, як хлапчук, сарамліва прыкрыўся гімнасцёркай. Асабліва дзіўна Ліза глядзела — з дабратай, ласкава, і вочы яе паступова як бы затуманьваліся.

— Ну, мужчынкі, хопіць. Дзякуем, — сказала яна. Усе спыніліся пасярод гарада, не давеўшы баразны да краю, і Пятро наіўна спытаў:

— Чаму?

— Рукі нам адсохнуць, калі мы на вас... араць будзем. Не ведалі мы. Даруйце...

Пятро ўсё зразумеў — усю чуласць і пяшчоту іх сэрцаў. У вачах яго калыхнулася неба, быццам упала на зямлю, і сонца разламалася на многа кавалкаў.

БЕРАЖЫЦЕ

На жаль, не заўсёды і не ў кожнай сям'і ўсё складаецца добра і гладка. Вядома, прычыны, якія вядуць да сварак і да разладу, бываюць розныя. І ўсё-такі думаецца, што ў многіх, вельмі многіх выпадках прычына ў тым, што ў мужчын недастаткова развіта пачуццё абавязку і адказнасці перад жанчынай.

Чаго таіць, і да гэтага часу жыццё многіх жанчын у сям'і не такое ўжо лёгкае. На долю матак, жонак, сяцёр усё яшчэ прыпадае значная нагрузка па дому. Муж, прыйшоўшы з работы, нярэдка кладзецца на канапу і адпачывае, а жонка, таксама пасля работы, прыбірае ў пакоі, мые пасуду, бялізну. Многія мужчыны лічаць гэта нармальным, само сабою зразумелым. А чаму, уласна кажучы, па якой логіцы? Працуюць абое! Калі не проста памагаць у кожнай дробязі, то хаця б удзельнічаць у галоўным, павяжаць непрыкметную, але цяжкую працу жанчыны, быць удзячным за парадак і дабрабыт у доме.

Задачы, пастаўленыя прыро-

дай перад жаночым арганізмам, выключна складаныя — гутарка ідзе аб прадаўжэнні роду чалавечага. Яскравае ўсведамленне асаблівасцей жаночага арганізма, вялікая ўвага да жанчыны, клопат пра яе здароўе — абавязак усяго грамадства і ў першую чаргу, вядома, мужчын.

І сёння даводзіцца сустракацца з абуральна легкадумнымі адносінамі некаторых мужчын да аборту — сур'ёзнай і небяспечнай аперацыі. Пра шкоду штучнага перапынення цяжарнасці напісана нямала артыкулаў, брашур, чытаюцца на гэту тэму лекцыі, але слухаюць лектараў і чытаюць такія артыкулы галоўным чынам жанчыны. А мужчыны? Для іх гэта — «не мужчынская» справа; некаторыя нават не думаюць над тым, што аборт дае цяжкія ўскладненні, што ён — вядучая прычына бясплоднасці, заўчасных родаў, запаленняў і хвароб, якія рэзка пагаршаюць агульны стан жанчыны, пазбаўляюць яе маладосці, свежасці, здароўя. А калі паўстае

Кадр з кінафільма «Звычайны чюд».

Кадр з кінафільма «Таварыш Арсеній».

ЖАНЧЫНУ

Гутарка ўрача з мужчынамі

пытанне аб сродках, якія б засцераглі ад цяжарнасці, многія мужчыны ўсур'ёз лічаць, што клапаціцца пра гэта павінна толькі жанчына.

Штомесяц у жанчын бываюць дні, калі яны маюць патрэбу ў асаблівай увазе і клопатах. Захоўваючы ўвогуле сваю працаздольнасць, жанчына ў гэты перыяд менш выносліва, хутчэй стомляецца, нярэдка ў гэтыя дні ў яе бывае дрэннае самаадчуванне, ные паясніца, баліць галава. Вядома, на завод, ва ўстанову ісці трэба, але хатнюю нагрукку неабходна рэзка абмежаваць. Няхай у гэты час муж возьме на сябе значную частку гаспадарчых спраў і дасць жонцы магчымасць паляжаць, адпачыць.

З наступленнем цяжарнасці ў жаночым арганізме адбываюцца істотныя змены. Яны датычаць работы сэрца, лёгкіх, печані, нырак, кішэчніка: выношванне дзіцяці звязана з вялікімі цяжасцямі.

З жыццёвай практыкі ўсе даўно ведаюць, што ў цяжарнай жанчыны паяўляюцца капрызны, якія тлумачацца яе фі-

зіялагічным станам, любімая ежа становіцца раптам агіднай, узнікае патрэба ў вострым, салёным, кіслым. Часам у жанчыны з'яўляецца абвостранае адчуванне пахаў. То ёй здаецца, што пахне нафтацінам або затхласцю, то здаецца, што малако прыгарэла. Вы нічога не чуеце, а ёй хочацца праветрыць пакой. Не спрачайцеся, уступіце — навошта хваляваць дарэмна? Будучая маці іншы раз бывае крыўдлівая, лёгка раздражняецца, ажыўленасць у яе хутка змяняецца смуткам. З гэтым нельга не лічыцца.

...На сцэне — цікавы спектакль, перажыванні герояў пасапраўднаму хваляюць, а жонка раптам... заснула! У самы напружаны момант! Што гэта? Абмежаванасць? Адсутнасць цікавасці? Нячуласць? Не трэба меркаваць так паспешна! Санлівасць — звычайная фізіялагічная з'ява, звязаная з цяжарнасцю. Зрабіце выгляд, што нічога не заўважылі. А надалей дайце магчымасць паспаць перад тым, як куды-небудзь пайсці.

...У сяброў наваселле. Будзе шмат народу. Не пойдзеш? Няёмка, будуць чакаць! А ў яе фігура грузная, на твары карычневыя плямы, крыху апухлі павекі. Хоць усе ведаюць, што яна цяжарная, ёй не хочацца паказацца перад сябрамі такой непрыгожай.

Не трэба на яе зважаць! Ідзіце адны і не вельмі доўга затрымлівайцеся ў гасцях.

...На рабоце выйшла нядобра: забылася выканаць даручэнне. Накласці спагнанне, зрабіць заўвагу, вымову? Пастарайцеся абысціся без іх. Пісаць накіонт гэтага цыркуляры, інструкцыі? Не, проста памятайце, што для цяжарных характэрны павышаныя крыўдлівасць і вострае жаданне адчуваць спагаду.

Не толькі цяжарнасць — адказная пара ў жыцці жанчыны. Ідуць гады, а з імі — новыя цяжкія перыяды жыцця. У 45—47 гадоў жанчына ўступае ў пераходны ўзрост. У яе могуць з'явіцца непрыемныя адчуванні. Іншы раз зусім раптоўна і без усякай бачнай прычыны чырванее твар, яе раптам кідае ў гарачку. Гэта нястрашна, але прыгнятае і бянтэжыць, асабліва на людзях. Мужчыны,

вы не павінны заўважаць гэтых з'яў. Не глядзіце, не падымайце здзіўлена бровы, не спачывайце, проста не заўважайце!

Нярэдка жанчыны пераходнага ўзросту вельмі лёгка раздражняюцца, часам бываюць сумныя, прыгнечаныя. Яны думаюць, што настала ўжо старасць, і пакутуюць ад такой нярадаснай думкі. Але ж гэта няпраўда! Да старасці яшчэ далёка, а з'явы пераходнага перыяду знікнуць. Вы ведаеце пра гэта? Жонка ведае, але не верыць, сумняваецца, хваляецца. Каму ж, як не вам, яе падбадзёрыць!

Надышла старасць. Назаляюць хваробы, недамаганні, стома. Самая вялікая радасць у старасці — дзеці, унукі, іх любоў, увага, клопаты. Колькі аддадзена ім сіл, здароўя, бяссонных начэй, слёз і хваляванняў! А дзеці не заўсёды памяркоўна ставяцца да капрызай, «дзівацтваў» — непазбежных спадарожнікаў старасці. Старая маці заслугоўвае таго, каб ёй даравалі і большае! Дзеці, нават самыя пашчотныя, заўсёды перад ёю ў неаплачым даўгу...

[3 часопіса «Семья и школа»].

Адгрымелі залпы на франтах грамадзянскай вайны. Першая ў свеце сацыялістычная дзяржава рабочых і сялян пачала аднаўленне народнай гаспадаркі, разбуранай дзвюма войнамі. Людзі ў салдацкіх шынялях вярнуліся да мірнай працы.

А на Тамбоўшчыне ў гэты час узняў паўстанне эсэр Антонаў, якога падтрымлівалі кулакі і недабітыя белавардзейцы. Азвэрэлыя антонаўцы крывёю камуністаў і беднякоў залівалі зямлю. Але забойцу чакала заслужаная нара. На ліквідацыю мяцяжу Ленін паслаў вернага бальшавіка Антонова-Аўсееву і чырвоных палкаводцаў Тухачэўскага і Убарэвіча.

Логова бандытаў было разгромлена, Антонаў і яго папечнікі — расстраляны.

Пра гэты трывожны перыяд у жыцці маладой краіны Саветаў расказвае шырока вядомы раман Мікалая Вірты «Адзіноцтва». Па матывах гэтага рамана рэжысёрам Усеваладам Бароніным на Адэскай кінастудыі пастаўлен аднайменны двухсерыйны шырокаэкранны мастацкі фільм. Галоўныя ролі ў кінакарціне выконваюць: У. І. Ленін — Б. Смірноў; Тухачэўскі — В. Мядзведзеў; Антонаў-Аўсеева — А. Граве; Антонаў — А. Качаткоў; Сторажаў — П. Глебаў; Косава — С. Дружыніна; Ішын — І. Рыжоў.

Жывую цікавасць выклікае ў глядачоў новая мастацкая кінааповесць «Таварыш Арсеній» вытворчасці Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага. Аўтар сцэнарыя — Аркадзь Васільеў.

Наш фільм, — расказвае рэжысёр-пастаноўшчык Іван Лукінскі, — прысвечан маладому Фрунзе і адлюстроўвае падзеі 1905—1907 гадоў. Хачу зазначыць, што ў адрозненне ад іншых гісторыка-рэвалюцыйных біяграфічных твораў, дзе, як правіла, глядач бачыць героя сталага, «сфарміраванага», нам хацелася прасачыць станаўленне характару выдатнага рэвалюцыянера, палымінага бальшавіка, героя грамадзянскай вайны.

У ролі Фрунзе здымаўся малады акцёр, выпускнік Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематографіі Раман Хамятаў.

Выпускаецца на экраны рэспублікі і новы каларовы мастацкі фільм «Звычайны чужы» вытворчасці Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага.

У аснову нашай карціны, — гаворыць рэжысёр-пастаноўшчык Эраст Гарын, — пакладзена аднайменная назва Яўгенія Шварца. Юнак і дзяўчына закаханы адно ў аднаго — з'ява як быц-

цам звычайная. Свараца — таксама не рэдкасць. Ледзь не паміраюць ад кахання. І, нарэшце, сіла іх пачуцця даходзіць да такой ступені, што пачынае тварыць цуды. А гэта і дзівосна, і звычайна...

...У горным пасёлку жыве сям'я патомных лесарубаў і пятагонаў Цароў. Глава сям'і, Міхайла — наглядчык плаціны. Яго малодшыя сыны, Ілья і Іван, працуюць у леспрамгасе, сяродні, Алекса — бульдазерыст, старэйшага сына, Васіля, выбралі старшынёй райсавета.

Нішто не парушае ўсталяванага дзесяцігоддзямі сямейнага ўкладу жыцця Цароў, пра якіх па ўсяму Закарпаццю ідзе добрая працоўная слава.

Але здарылася так, што Алекса пакахаў участковага фельчара Надзею Ткачэнка. Цяжка перажывае халоднасць, адчужанасць Алексі яго жонка Тарэза. Стары Міхайла не можа змірыцца з тым, што сын сваім «незаконным» каханнем парушыў векавыя традыцыі, асуджаюць гэты ўчынак і браты. Яны паграбуюць, каб Алекса забыў Надзею, вярнуўся да жонкі. Шмат цяжкіх выпрабаванняў выпала на долю Алексі і Надзеі. Пра іх і расказвае мастацкая кінааповесць «Цары», створаная рэжысёрам Мі-

Кадр з кінафільма «Першы снег».

хаілам Цярэшчанкам на Адэскай кінастудыі па матывах апавядання М. Тэвелева.

З вялікай цікавасцю будзе прагледжан новы мастацкі фільм «Першы снег», прысвечаны юнакам, якія гераічна змагаліся на франтах Вялікай Айчыннай вайны. Карціна пастаўлена маладымі рэжысёрамі Барысам Грыгор'евым і Юрыем Швыровым на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага па матывах аповесці В. Раслякова «Адзін з нас».

Р. КАПЛЯ

ЭКРАН

П. І. ЧАЙКОЎСКІ

Да 125-годдзя з дня нараджэння

Пётр Ільіч Чайкоўскі! Расказаць пра яго і лёгка і цяжка: няма сярод нас такіх, хто б не ведаў яго імя, няма і тых, хто не чуў бы яго музыкі. Свет «Лебядзінага возера» і пушкінскай Таццяны, «Зімовых мрояў» і вясновай казкі «Снягурачка» захапляе змаладу. Бадай, кожны з нас быў ва ўладзе яго рамансаў або мелодый кахання Рамэо і Джульеты. Музыка Чайкоўскага, нібы гераіня яго оперы «Чарадзейка», смела распараджаецца людскімі сэрцамі.

У таленту Чайкоўскага шмат межаў: ён «зусім па-піянісцку» іграў на фартэпіяна; маючы прыемны барытон, вельмі дакладна і чыста спяваў, нават ары з опер; быў літаратурна таленавіты, нядрэнна іграў на флейце; у маладосці ўдзельнічаў у аматарскіх спектаклях. Аднак пераважала над астатнімі талентамі галоўнае прызначэнне — музычная творчасць. Да сусветнай вядомасці прывяло яго кампазітара, да новага росквіту — рускую музыку.

Ніводнага дня, а то і ніводнай гадзіны без музыкі — так жыў Чайкоўскі. І ніхто з сяброў не дзівіўся, калі ён раптам змаўкаў у гутарцы або адзінока блукаў сярод дрэў. Ведалі: загарэўся агонь натхнення.

Невыказнае душэўнае хваляванне амаль заўсёды агортвала Чайкоўскага, калі ён тварыў. Але яго непакісна за папаведзь гаварыла: «...натхненне нараджаецца толькі з працы і ў час працы». Гэтай заповедзі ён трымаўся ўсё жыццё, штодня, незалежна ад настрою.

У творчасці Чайкоўскі абмяў неабдымнае: не толькі ўсе поры года і сутак, але і ўсю філасофію жыцця — ад ледзь прыкметнай лірычнай усхваляванасці некаторых рамансаў, сонечнасці «Іаланты» да высокага трагізму ў оперы «Пікавая дама» і асабліва ў Шостай, «Патэтычнай», сімфоніі; ад па-дзіцячаму наіўнага ўспрыняцця рэчаіснасці да праблем жыцця і смерці.

Паэтычны зрок і палкае ўяўленне Чайкоўскага ператваралі звычайныя рэчы ў нязвычайныя, цудоўныя. Неадольнае імкненне да прыгажосці нараджалі ў ім «гутаркі з маці-прыродай», невыказна салодкія і ап'яняючыя адчуванні навівалі на яго «лес, стэп, рэчка, вёска ўводдалі, сціплая цэркаўка, словам, усё, што складае... родны пейзаж».

Атоесамляў ён з прыродай і творчасць. «Звычайна раптам, самым нечаканым чынам, узнікае зерне будучага твора. Калі глеба ўдзячная, гэта значыць, калі ёсць ахвота да працы, і зерне гэта з няўцямнай сілай і хуткасцю пускае карэнні, паказваецца з зямлі, пускае парастак, лісце, галіны і, нарэшце, кветкі. Я не магу інакш вызначыць творчы працэс...» — пісаў Чайкоўскі.

Сціплы ландыш, пах якога, нібы музыка, сціскае дыханне, або галінка пахучага бэзу ля расчыненага акна; месячная ноч, якая ператварае ў алмазы расінкі на кветках, або апошні сонечны прамень, што дагарае ў рэчцы; ранняя вясна або рознакаляровая мастачка-восень — усё становілася музыкой. Музыкай, якая хвалюе і кранае да глыбіні душы, бо Чайкоўскі ўмеў шчыра, праўдзіва і проста выказаць любыя пачуцці, бо ён валодаў здольнасцю «ў кожным лістку і кветачцы бачыць і разумець штосьці недасягальна прыгожае, якое супакойвае, мірыць, надае прагу жыцця...»

Разам з героямі многіх сваіх твораў Чайкоўскі часта марыў аб шчасці ў каханні і жыцці і змагаўся за яго. Мары яго не заўсёды ўвасабляліся ў гукі. Часам ён выказаў іх словамі: «Я жадаў бы ўсімі сіламі душы, каб музыка мая распаўсюджвалася, каб павялічвалася лік людзей, якія любяць яе, знаходзяць у ёй уцеху і падпору».

Чытачы прапануюць, раяцца, раскажваюць

І НЯЗРУЧНА, І НЕПРЫГОЖА

Я працую кастэлянкай у сталовай № 105. Усе мы, работнікі грамадскага харчавання, атрымліваем і носім так званае санадзенне. Гэта куртка з доўгімі рукавамі, з хлясцікамі і незлічонымі гузікамі. Такое адзенне вельмі нязручнае, непрактичнае, непрыгожае. Доўгія рукавы наогул не патрэбны чалавеку, які працуе, яны толькі замінаюць. Кожны повар, як правіла, закасвае рукавы і пры гэтым не праміне папракнуць тых, хто пашыў гэткае адзенне. Гузікі і хлясцікі таксама прыносяць нямала клопату.

Хацелася б, каб таварышы, якія шыюць спецыяльнае

адзенне для работнікаў сістэмы грамадскага харчавання, больш думалі і клапаціліся пра нас. Няўжо нельга зрабіць наша адзенне прыгожым і зручным?

Н. КАРАТКЕВІЧ

г. Мінск.

Ад рэдакцыі:

Таварышы з філіяла швейнай фабрыкі імя Крупскай у Барысаве! Ваша прадпрыемства адзінае ў рэспубліцы, якое выпускае адзенне для работнікаў харчовай прамысловасці. Пісьмо нашай чытаткі адрасавана вам. Ад вас рэдакцыя і чакае канкрэтнага адказу на яго.

МОДА І... СЛЁЗЫ

Жанчыны ва ўзросце 40—50 гадоў, а іншы раз і маладзейшыя не могуць насіць мадэльны абутак з вузкімі насамі і тонкімі абцасамі. Але ж добры абутак ім таксама патрэбны, асабліва вясной і летам. Каму не даводзілася бачыць, як ля прылаўкаў абутковых магазінаў стаяць немаладыя жанчыны, глядзяць, перабіраюць адну пару за другой і расчаравана адыходзяць.

Нават калі ім прапануюць туфлі на нізкім абцасе, то ўжо абавязкова з вузкім носам.

Мы ўсё чакаем і ніяк не можам дачакацца, калі нарэшце нашы прадпрыемствы ўспомняць пра нас, пажылых жанчын. Калі будзе выпускацца прыгожы і зручны для ног абутак?

КАРАЧУН,

эканаміст Мазырскага лясгаса.

Першая чарга Светлагорскага завода штучнага валакна ўступіла ў строй. Прадпрыемства выпускае кордавыя тканіны для шыннай прамысловасці. Усе асноўныя вытворчыя працэсы тут аўтаматызаваны. Абслугоўвае складаную апаратуру, прадзільныя і ткацкія станкі маладзё. Многія самі будавалі завод. На здымку: круцільшчыцы круцільна-трасцільнага цэху Любоў Галанчык (злева), Валяціна Стукач і Таццяна Булыня.

Фота Ч. Мезіна.

„БЛАКІТНЫ АГЕНЬЧЫК“ У РЭСТАРАНЕ

Хто пабываў у гарадскім пасёлку Дзятлава, што на Гродзеншчыне, той заўважыў, што ў чайной заўсёды шмат людзей. Ад раніцы да позняга вечара сюды ідуць, каб паснедаць, паабедзець, павячэраць або проста пасядзець за шклянкай чаю.

Добрай славай карыстаецца гэта прадпрыемства грамадскага харчавання. Недарэмна дзятлаўцы ведаюць сюды дарогу і ўказваюць яе прыездным. У зале заўсёды чыста і ўтульна, на сталах, якія засланы белымі абрусамі, стаяць прыправы, на вокнах — кветкі.

Калектыў рэстарана Лёзненскага райспажыўсаюза таксама заслужыў павагу наведвальнікаў. Тут добрае, уважлівае абслугоўванне, смачныя разнастайныя стравы. Ніхто не скардзіцца на якасць ежы, прыгатаванай кулінарамі рэстарана

Валянцінай Пятроўнай Дудкінай, Галінай Іванаўнай Вінаградавай і інш.

Пры рэстаране працуе школа-столовая. Стравы, якія вывучаюцца ў школе, уключаюцца ў меню рэстарана, каб будучыя повары маглі замацаваць набытыя веды.

Па ініцыятыве Таісіі Пятроўны Зюзёнак калектыў рэстарана пачаў наладжваць вечары адпачынку «Блакiтны агенчык». Яны карыстаюцца вялікай папулярнасцю. За год на гэтых вечарах пабывалі рабочыя і служачыя саўгасаў «Адаменкі», «Крынкi», гароднінасушыльнага завода, прамкамбіната, настаўнікі і ўрачы, ударнікі камуністычнай працы раёна.

Д. ЦЫПЕС,
галоўны інжынер-тэхнолаг
аддзела грамадскага
харчавання Белкаапсаюза.

ЦІ ПРАВІЛЬНА МЫ РОБІМ?

Мне б хацелася, каб у часопісе часцей друкаваліся артыкулы пра выхаванне дзяцей і падлеткаў, а таксама юнакоў ад 15 да 19 гадоў. Гэта вельмі паможа нам, маці, асабліва мнагадзетным. Калі ў дзяцей настане пераломны ўзрост, патрэбна парада вопытных і разумных педагогаў.

І я і мой муж — людзі не дужа пісьменныя. Праўда, дзеці нашы нядрэжныя. Старэйшая дачка Таіса выдатна скончыла інстытут, ужо два гады працуе галоўным інжынерам масла-сыркамбіната ў Омскай вобласці. Сын Коля вучыцца ў авіяцыйным тэхнічным ваенным вучылішчы апошні год. Сярожа жыве з намі, займаецца ў вучылішчы механізацыі сельскай гаспадаркі і ў дзесятым класе вячэрняй школы. Дачка Вера працуе інструктарам у райвыканкоме, скончыла 11 класаў, рыхтуецца да паступлення ў інстытут. Рома — шасцікласнік,

наведвае музычную школу. Оля ходзіць у трэці клас і Пеця — у першы. Дзеці вучацца добра. Яны ветлівыя, у школе заўсёды ставяць іх у прыклад. Сям'я наша дружная. Дзяцей мы ніколі не б'ём, не караем. Я і муж лічым гэта злачынствам. Нас дзеці слухаюць.

Усе прыбыткі, якія ў нас ёсць: зарплату, стыпендыю, мы размяркоўваем разам з дзецьмі. Вырашаем усе разам, што каму купіць.

І вось хочацца спытаць: ці правільна мы робім? Хочацца больш пачытаць пра такіх падлеткаў, якія працуюць. Іншы раз не ведаеш, як да іх падыходзіць. Цяпер жа не тое, што раней, усё для іх даступна. Гэтымi вось дастаткамi і баімся іх сапсаваць. Я думаю, што многіх маці гэта зацікавіць.

В. В. СМАГІНА
в. Рузаеўка
Какчэтайская вобласць.

З МАГАЗІНА — НА ПЕРАРОБКУ

Трыкатажная прамысловасць выпускае многа жаночай шаўковай бялізны. Але нам прыносіць вельмі шмат непрыемнасцей неадпаведнасць размераў бялізны з сукенкай. І мы проста з магазіна нясем купленую камбінатцыю ў майстэрню, каб пакарацілі. Мы затрачваем час, грошы, а нашы фабрыкі глумяць сыравіну, з якой можна было б зрабіць сотні рэчаў.

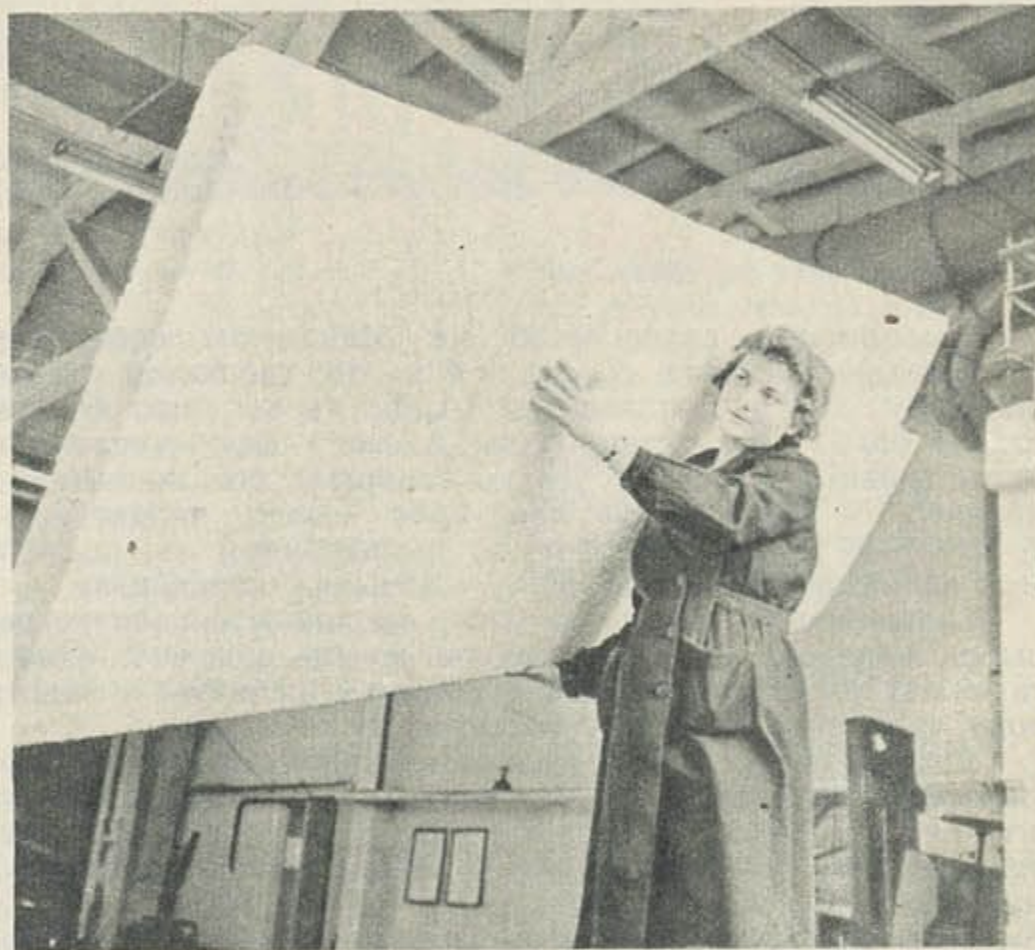
Ці не прасцей было б трыкатажнай прамысловасці ўзгад-

няць свае стандарты з адпаведнымi стандартамі верхняга адзення? Карацей кажучы, ісці ў нагу з часам і модай.

Другое набалелае пытанне — гэта адсутнасць у продажы жаночых плавак і летніх панталонаў з віскознага шоўку. І вельмі хочацца, каб гэта ўлічыла трыкатажная прамысловасць.

Група жанчын

г. Мінск.

На Мінскім камбiнаце буйнаблочных будаўнічых канструкцый асвоена вытворчасць полісцiрольнага пенапласту. Гэта лёгка высакаякасны ізаляцыйны матэрыял. Ён шырока ўжываецца ў халадзільнай тэхніцы, будаўніцтве і многіх іншых галiнах народнай гаспадаркі. Трохметровую пліту з пенапласту лёгка падымае адзін чалавек. Яна важыць менш пяці кілаграмаў.

Фота Г. Усламава.

Весткі з жаночых саветаў

НАШ АКТЫЎ

Пры кожным прадпрыемстве, пры кожнай установе гарадскога пасёлка Глыбокае працуюць жаночыя саветы. Ім памагае гарадскі жансавет.

Вялікую ўвагу мы аддаём вытворчай рабоце жанчын, барацьбе за якасць, спарорніцтву за званне брыгад камуністычнай працы. Для жанчын сістэматычна чытаюцца лекцыі, даклады. Цікавыя вечары наладжваюцца ў раённым Доме культуры, жанчыны ідуць туды як на свята. Сёлета адбыліся чатыры такія сходы, на іх праслухалі лекцыі: «Аб святкаванні стагоддзя Інтэрнацыянала», «Гуманныя адносіны і глыбокая павага паміж людзьмі», «Аб рашэнні 4-й сесіі Вярхоўнага Савета СССР», «Аб маральным абліччы савецкай жанчыны». Лекцыі чыталі члены таварыства «Веды» — члены гарадскога жансавета.

Разам з камісіяй гарсавета па народнай адукацыі гарадскі жаночы савет абследаваў многія сем'і. Дзяцей з гэтых сем'яў трэба было ўладкаваць у яслі або ў дзіцячы сад. У Глыбокім усё яшчэ вялікая патрэба ў дзіцячых установах, і мы звярнуліся да дэпутата Віцебскага абласнога Савета Н. Н. Клімёнак з просьбай памагчы дабіцца, каб у пасёлку быў збудаван яшчэ адзін гарадскі дзіцячы сад або камбiнат яслі-сад. Чакаем, што абласны Савет дэпутатаў працоўных паможа нам.

Шмат розных пытанняў, шмат розных клопатаў у жансавета. Трэба было памагчы з жыллём тром пенсіянеркам — жансавет дабіўся для іх камунальнай кватэры. Пра тое, што зроблена жансаветам, расказвае дзённік. Сюды заносіцца справы жанчын-актывістак. Вось яны: намеснік старшыні жансавета хатняя гаспадыня Ольга Мікалаеўна Жыгарова, загадчыца архіва Марыя Уладзіміраўна Корачкіна, старшая медсястра бальніцы Лідзія Данілаўна Плюскова, старшыня жансавета вузла сувязі Антаніна Кірылаўна Цімафеева, актывістка харчовага камбiната Тамара Канстанцінаўна Пятрова. Яны праводзяць вялікую ідэалагічную работу сярод жанчын, клопацца аб лепшым уладкаванні іх быту, вядуць індывідуальную работу з жанчынамі, якія не пазбавіліся яшчэ рэлігійнага дурману.

Старшыня гарадскога жаночага савета
А. МУРАШЕВА

«...І ЁН БУДЗЕ ПАНАВАЦЬ НАД ТАБОЮ...»

Хрысціянскія свяшчэннікі на Мако́нскім саборы ў VI стагоддзі заўзята спрачаліся паміж сабою: ці можна жанчыну лічыць чалавекам? Адны казалі, што нельга: згодна бібліі, бог, стварыўшы Адама і Еву, «удзьмуў» душу толькі ў мужчыну. Другія гаварылі, што жанчына — чалавек, бо Хрыстос называў сябе «сынам чалавечым». А паколькі яго айцец — бог, то вызначэннем «чалавечы» Ісус абавязан сваёй маці. Таму жанчына — чалавек.

Большасцю ў адзін голас сабор вырашыў спрэчку ў карысць жанчыны. Але, палічыўшы, мусіць, што гэта занадта вялікі гонар для яе, сабор прызнаў жаночую палавіну роду чалавечага значна горшай за мужчынскую.

І падставай для такога вызначэння паслужылі дзве фантастычныя легенды з той жа бібліі. У першай з іх сказана, што Еву «гасподзь бог стварыў з рабра Адама», таму жанчына павінна быць «паніжаным тыпам чалавека». У другой легендзе — аб «грэхападзенні» — у віну Еве ставіцца тое, што яна без дазволу бога сарвала плады з «дрэва пазнання добра і зла» і дала паспытаць іх мужу. За гэтую спробу зраўняцца ў ведах з багамі першыя людзі былі выгнаны з раю, а жанчына, якая «сагрэшчыла», з таго часу павінна была ў муках нараджаць дзяцей. «Да мужа твайго цяга твая і ён будзе панаваць над табою» — такі лёс накіраваў ёй бог.

На працягу многіх стагоддзяў хрысціянства, спасылаючыся на гэты біблейскі міф пра «першародны грэх», апраўдвала прыніжэнне жанчыны. Як казаў адзін з айцоў царквы, жанчына павінна заўсёды хадзіць у смутку, апранутая ў лахманы, з вачыма, поўнымі слёз раскаяння: яна ж загубіла чалавечы род!

Але нават гэта казка гаворыць хутчэй у карысць жанчыны, чым супраць яе. «Міласэрны» бог асуджае Еву на пакуты за тое, што яна імкнецца да ведаў! Праметэй, які ўкраў у багоў для людзей агонь і пакараны за гэта Зеўсам, мог бы пазайздросціць найвялікшай місіі Евы. Ён прынёс людзям агонь, першая жанчына — святло ведаў.

Навука, у адрозненне ад рэлігіі, раскрывае сапраўдныя прычыны заняволення жанчыны. Калі з'явілася няроўнасць сярод людзей і прыватная ўласнасць, муж прыводзіць у свой дом жонку для таго, каб яна клапацілася аб яго рэчах, вяла хатнюю гаспадарку.

Рэлігія, апраўдваючы ўсякае прыгнечанне, абараняла ўладу мужчыны над жанчынай. Талмуд, свяшчэнная кніга яўрэяў, раіць бацьку такі спосаб пазбавіцца ад сваёй дачкі, калі ён не хоча яе карміць: «Калі твая дачка дасягае сталасці, тады падары аднаму з тваіх рабоў свабоду і сватай яе з ім».

Усе рэлігіі лічаць, што жыццё жанчыны не належыць ёй самой, што яна — толькі сродак для абслугоўвання мужчыны. Мусульманства і цяпер разглядае жанчыну як поўную ўласнасць мужчыны. Хрысціянства дазваляе жанчыне кахаць свайго мужа, але адбірае ў яе права быць каханай.

Але, апрача пагарды, хрысціянства — як, дарэчы, і іншыя рэлігіі — адчувала да жанчыны і іншае пачуццё, якое на першы погляд здаецца дзіўным. Гэта пачуццё незразумелага страху. Ад жанчын свяшчэннікі ўцякаюць у пустыні, хаваюцца за манастырскія сцены, ратуюцца бясплюбнасцю. Хрыстос прапануе рашучыя меры: «Калі правае вока тваё спакушае цябе, вырві яго і кінь ад сябе».

Такім чынам, з аднаго боку, мы бачым, як не без дапамогі рэлігіі жанчына апынулася ў сечах рабства ў мужа і хатняга ачага. З другога боку, тая ж рэлігія адчувае, здаецца, нічым не апраўданы страх перад гэтым «звязаным работам».

Аднак жанчына ніколі не мірылася з тымі здэклівымі адносінамі, на якія асуджала яе царква. Яе ніколі не задавальняў лёс рабыні. Яна рвалася з вузкіх рамак сям'і да грамадскай дзейнасці. Барацьба яе з царквой была цяжкая і небяспечная. Але жанчыны нярэдка бралі верх над мужчынскім самалюбствам святых айцоў. Хрысціянскія тэалагі сарамліва ўмоўчаюць, што на працягу X стагоддзя, названага «векам праўлення блудніц», каталіцкая царква апынулася ў падначаленні ў жанчын, якія нярэдка ўзводзілі на папскі прастол сваіх палюбоўнікаў, і што на

гэтым прастоле аднойчы апынулася жанчына, прытым не з лепшых. Два з палавінай гады кіравала хрысціянскім светам папеса Іаана.

Але рэлігія жорстка помсціла жанчыне за ўсе свае паражэнні. Рэакцыю царквы на «бунт жанчын» мала назваць жорсткай. Сотні тысяч жанчын былі спалены як ведзьмы ў сярэднія вякі. Каб апраўдаць сваю страшэнную жорсткасць, хрысціянства, пачынаючы з XI стагоддзя, распаўсюджвае погляд на жанчыну, як на супольніцу д'ябла. Але першапачаткова «працэсы над ведзьмамі» з'явіліся помстай жанчыне за тыя ганебныя паражэнні, якім хрысціянскія мужы падвергліся ў «век праўлення блудніц». У наступныя стагоддзі гэтыя працэсы праследвалі галоўным чынам тых жанчын, хто цягнуўся да ведаў, да грамадскай дзейнасці.

У 1431 годзе царкоўнікі спалілі на вогнішчы вызваліцельніцу Францыі Жану д'Арк, паводле слоў Кошута «адзіную сярод жанчын і мужчын, хто калі-небудзь займаў у семнаццаць гадоў пост галоўнакамандуючага ўзброенымі сіламі краіны». Яе аб'явілі ерытычкай, клятвапарушальніцай, вераадступніцай, ідалапаклонніцай. А пазней тая ж хрысціянская царква, каб апраўдаць справу рук сваіх, узвала Жану д'Арк у ранг святых і пакутнікаў за хрысціянскую веру.

У 1930 годзе папа Піі XI заклікаў католікаў лічыць жанчыну ўласнасцю і рабыняй мужа: яе ўдзел у грамадскай дзейнасці «сапсуе жаночыя інстынкты». Яго пераемнік Піі XII заклікаў жанчын «слухацца сваіх мужоў», прызнаць уладу мужа над сабой. Страціўшы сваю ўладу над жанчынай, царква змяніла пагрозы і жорсткасць на просьбы і парады.

Вялікі Кастрычнік даў жанчыне нашай краіны «права на жыццё». Дэкрэты Саветскай улады ўраўнялі яе ў правах з мужчынам, далі ёй магчымасць самой распараджацца сваім лёсам. Жанчына, нарэшце, знайшла сваё дастойнае месца ў грамадстве. Паводле перапісу 1959 года, 48% усіх людзей, занятых у грамадскай вытворчасці, складалі жанчыны, дэпутатамі Вярхоўнага Савета СССР абрана 390 жанчын.

У саветскай жанчыны няма падстаў адчуваць сябе непаўнацэннай, абяздоленай. Сацыялізм, узвысіўшы годнасць жанчын, садзейнічаў таму, каб яны ў масе сваёй адышлі ад рэлігіі, якая прыніжае і зневажае іх.

Але рэлігійныя перажыткі яшчэ захоўваюцца і ў нашым грамадстве. Да рэлігіі жанчыну часцей за ўсё прыводзіць яе ізаляцыя ад грамадскай дзейнасці, адзіноцтва. Каля 11 мільёнаў жанчын у нашай краіне цалкам заняты хатняй гаспадаркай. І не дзіва, што найбольшы працэнт веруючых выпадае на долю хатніх гаспадынь. Калі такую жанчыну, адарваную ад грамадскай працы, ад рабочага калектыву, напаткаюць цяжкасці, хваробы, няшчасце, яна пачынае шукаць апору, надзею ў бога.

Рэлігія лічыць, што чалавек усё сваё жыццё павінен, нібы актёр, іграць ролю ў драме, напісанай не ім, а богам. Гэта выклікае бязволле, апатыю. Бо няма патрэбы імкнуцца да нейкай мэты, калі чалавек не па сваёй волі нарадзіўся, не па сваёй волі жыве.

Хрысціянства прапануе веруючаму лічыць сваё адзінае зямное жыццё толькі ўступленнем да аповесці, а сябе — вандроўнікам, пілігрымам, які на зямлі церпіць і пакутуе, каб радавацца ў раі.

На жаль, мы яшчэ не заўсёды ўважліва і клапаціліва ставімся да людзей. У многіх сектах жанчын у два-тры разы больш, чым мужчын. Гэта сведчыць аб тым, што баптысты, прыкідваючыся душэўнымі і чулымі, ловяць людзей, якія часам трапляюць у бяду.

Мы павінны весці барацьбу за кожнага чалавека, быць больш уважлівымі да людзей, паляпшаць работу дзіцячых садоў, ясляў і асабліва грамадскіх сталовых. Калі мы пазбавім жанчыну ад неабходнасці траціць палавіну дня на хатнюю гаспадарку, якая яе прытупляе, то веруючая жанчына не стане больш верыць у лепшае жыццё на небе, а ўключыцца ў актыўную барацьбу за пабудову шчаслівага, радаснага жыцця тут, на зямлі.

Ул. СЕМЯНЮК

Канстанцыя Антонаўна Буйла, аўтар кніг «Курганная кветка», «Світанне», «На адноўленай зямлі», выступае сёлета са зборнікам лірыкі «Май». Мне, як рэдактару гэтай кнігі, давалося сустракацца і бліжэй пазнаёміцца са старэйшай беларускай паэтэсай. Яна, не зважаючы на ўзрост, многа і натхнёна піша, з маладой зацікаўленасцю сочыць за паспяховым развіццём роднай літаратуры, уважліва і патрабавальна рыхтуе да выдання двухтомнік выбраных твораў, які павінен убачыць свет у 1967 годзе.

Ад усёй душы хочацца пажадаць добрага здароўя і творчага плёну шаноўнай Канстанцыі Антонаўне — слаўнаму майстру беларускага паэтычнага слова.

Сцяпан ГАУРУСЕУ

х х х

Кінь ты, дзяўчына,
Яго кахаці —
Ён мае жонку.
Ён мае маці.

Ён мае дочку,
Ён мае сына —
Нашто чужая
Яму дзяўчына!

Ён чарнабровы,
Статны, прыгожы,—
Лагодным словам,
Зрокам варожыць...

Ды ён ніколі
Сям'і не кіне!
Ой, цяжка будзе
Беднай дзяўчыне!

Ён сабе жарты
З табой жартуе.
Толькі ж ці жартам
Возьмеш такую!

Такой каханнем
Сагрэеш грудзі,—
Вернаю жонкай
Век яна будзе!

Як гаспадыня
Стане ў хаце —
Будзе там шчасце
Песні спяваці...

Такой — за радасць
Дзявочай волі —
Даць трэба праўду,
Даць трэба долю.

Такую жартам
Чапаць не варта,
Цяжка ёй сэрца
Кінуць на жарты.

Сонца

Сонца мае, сонца,
Звон, цяплом наліты —
Звоніш ты бясконца
Каласамі жыта.

Льеш праменняў россып
На зямлю шторана,
Апусціўшы косы
Аж да траў духмяных.

Гостра пахне глеба
Прагаю нясытай —
Выліцца ёй трэба
Буйнародным жытам,

Нарадзіць ёй горы
Залатой пшаніцы,—
Вось — плыве, як мора,
Стала каласіцца.

Гостра пахне ніва
Буйным пладароддзем,
Для людзей шчаслівых
Яна шчасце родзіць.

Вось ляжыць у сонцы,
Промнямі прашыта,
І шуміць бясконца
Ураджаем сытым.

х х х

Калі нават не захочаш —
Усё ж успомніш ты мяне,
Калі цёплы вецер вочы
Лёгкім подыхам кране,

Ці жаўронак заспявае,
Узляцеўшы над раллэй
У празрысты ранак маю,—
Ты ўбачыш вобраз мой.

Нечакана я з'яўлюся
Вось такая — як цяпер,
Гляню ў вочы, засмяюся,—
Толькі смеху ты не вер,

Без цябе мне будзе сумна,
Дзе б я толькі ні жыла,
Я ўсур'ёз, не легкадумна
Табе сэрца аддала.

Толькі доля не судзіла
Нам на свеце ў шчасці жыць...
Нам расстацца — хопіць сілы,
Сіл не хопіць не любіць...

Будзь здароў! Жыві шчасліва!
Не турбуйся аба мне.
Многа раз засееш ніву,
Многа раз яе сажнеш —

Не заліць забыцца водам
Сэрца вернага агонь...
І тады — як пройдуць годы,
І калі збялее скронь.

ЧЫМ ЗАХАПЛЯЮЦА НАШЫ ДЗЕЦІ

— Вось ужо гэтыя захапленні! — уздыхаюць часам бацькі.

І адразу размова заходзіць пра футбол і разбітыя шыбы, пра галубоў і нявывучаныя ўрокі, пра майстраванне мадэлей і смецце ў кватэры...

Дык што, можна забараніць дзецям гуляць у футбол, разводзіць галубоў або трусаў, займацца мадэліраваннем? Тады, напэўна, цалейшыя будуць шыбы, больш часу застанеца для вынанання ўрокаў, а з кватэры знікне смецце?

Між іншым, некаторыя бацькі якраз так і думаюць.

Нядаўна ў адной з мінскіх школ на бацькоўскім сходзе высветлілася, што прычынай зніжэння паспяховасці ў некаторых вучняў было тое, што яны захапіліся калекцыяніраваннем. І сапраўды, цэлыя дні аддавалі дзеці на пошукі новых марак, карабоў ад запалак, паштовак. Мянjalіся нават на ўроках.

— Нам трэба добра падумаць пра гэта разам, — сказала настаўніца.

— Тут няма чаго і думаць, — рашуча сказаў адзін тата. — Забараніць — і ўсё на гэтым.

— Правільна, — падтрымалі яго яшчэ некалькі чалавек. — Калі горш пачалі вучыцца, трэба адабраць у іх маркі, карабі, паштоўкі і схавач, каб не заміналі.

Настаўніца спрабавала прэчыць. Але бацькі асталіся пры сваёй думцы: тое, што замінае вучобе, — забараніць!

У той жа вечар у многіх дзяцей былі канфіскаваны калекцыі. Гэта засмуціла іх, але ненадоўга: неўзабаве з'явіліся новыя калекцыі. Толькі цяпер пра іх не ведалі ўжо ні бацькі, ні настаўнікі.

Дзеці — натуры, схільныя да захаплення. Забарані адно — яны зоймуцца чым-небудзь другім. І, можа здарыцца, не зусім добрым.

Але давайце падумаем: ці танія ўжо шкодныя гэтыя захапленні? Ці абавязкова следам за імі прыходзяць «двойкі» ў дзённіках і псуоцца паводзіны?

Аказваецца, не.

Прыгадаем вядомага савецкага лётчыка Валерыя Чкалава. Яшчэ ў дзяцінстве захапляўся ён самалётамі, марыў пра палёт. Ён любіў чытаць кнігі пра першых лётчыкаў, канструяваў розныя мадэлі, а потым пайшоў у лётнае вучылішча. Захапленне прывяло Чкалава да прафесіі, якой ён да апошняга дня свайго жыцця ганарыўся і якую не адзін раз праславіў.

Тое ж самае характэрна і для выдатнага савецкага біёлага, вялікага пераўтваральніка прыроды Івана Уладзіміравіча Мічурына. З дзіцячых захапленняў пачалася яго вядомая ўсяму свету дзейнасць: выяўдзненне новых гатункаў пладоў дзяў, акліматызацыя раслін, працоўнае паўднёвых парод у паўночныя раёны.

Захапленні адыгрываюць вельмі вялікую ролю ў жыцці чалавека. Без іх жыццё становіцца аднастайнае, сумнае, шэрае. У кожнага з нас ёсць нейкія любімыя заняткі. Інакш і быць не можна. Захапляючыся той ці іншай справай, мы набываем усё новыя і новыя веды, уменні і навыкі, імкнемся да лепшага, дабіваемся поспехаў. У чалавека, захопленнага цікавай справай, знікае смутак, узнікаеца настрой, з'яўляюцца высакародныя жаданні. Дык ці варта забараняць дзе-

цям захапляцца? Наадварот, няхай захапляюцца!

Аднак мы ўжо бачылі, што захапленні захапленням розніца. І вось паўстае пытанне: а чым жа трэба захапляцца нашым дзецям?

Мінскі школьнік Віця Стэфановіч, напрыклад, збірае напеечныя манеты розных гадоў выпуску. У яго калекцыі ўжо звыш трыццаці такіх манет. Бацькі здаволены. «Няхай збірае, — нажучь яны. — Занятак спакойны, нікому не замінае...» Ну, а што ён дае хлопчыну?

Мы не супраць нумізматыкі. Больш таго, мы вітаем калекцыяніраванне манет. Фелікс Мнускін з Мазыра сабраў, напрыклад, звыш трохсот розных манет. Сярод іх старажытнарускія манеты, нарвежскія, германскія, польскія. Адной з яго знаходак — каля сямісот гадоў. З кожнай манетай звязана гісторыя краіны і часу, да якіх яна належала. Калекцыяніраванне памагае Феліксу вывучаць гісторыю і геаграфію, этнаграфію і літаратуру. А вось Віцю Стэфановічу, як нам думаецца, нічога не прыносіць ягоны занятка. Бо і так кожны ведае, што напеечныя манеты выпускаліся ў нас кожны год.

Нельга заставацца абываковым да захапленняў дзяцей. Трэба заўсёды ведаць, што іх займае, клапаціцца, каб любімы занятка даваў штосьці для розуму і сэрца. Тады значна радзей мы будзем мець справу з усялякімі адхіленнямі ад норм.

Многія бацькі раяць дзяўчатам захапляцца рунадзеллем, музыкой, развядзеннем кветак, а хлопчынам — радыё-

Парады бацькам

тэхнікай, фатаграфіяй, шахматамі. Усё гэта добра, вартыя заняткі. Аднак няправільна абмяжоўваць нашых дзяцей толькі імі. Чаму б не захапляцца, скажам, спортам, турысцкімі паходамі, мастацкай літаратурай, маляваннем, лепкай, тэатрам і кіно, вершамі? Часта, дарэчы, зусім няма патрэбы дзяліць захапляючыя заняткі на «жаночыя» і «мужчынскія». Калі, скажам, дзяўчынцы падабаецца радыётэхніка, а хлопчыку развядзенне кветак, дык што ў гэтым непскага?

Ёсць дзеці, якім цяжка вызначыць сваё захапленне. Яны растуць амаль што абыхавыя да ўсяго. Няхай бацькі памогуць ім знайсці цікавую справу, пазнаёмяць з іншымі дзецьмі, у якіх захапленні ўжо вызначыліся.

Вельмі моцна ўплываюць на дзяцей захапленні саміх бацькоў. У сям'і кнігалюбцаў дзеці таксама не толькі любяць чытаць кнігі, але і ашчадна захоўваюць іх, стараюцца набываць каштоўныя і цікавыя выданні. А калі бацька, напрыклад, любіць паляванне або вудзіць рыбу, то і сыну звычайна да спадобы гэты занятак. І вось апошняя акалічнасць наклдае вялікую адназначнасць на нас. Дзеці могуць пераняць ад бацькоў і кар'ежнасць, і выхваленне ўбораў, і цікавасць да непрыстойных анекдотаў, і некаторыя іншыя нядобрыя імкненні.

Не менш важна і тое, колькі часу павінны аддаваць нашы дзеці той ці іншай любімай справе. Вядома, калі падлетак

цэлымі днямі ганяе галубоў, — добрага тут мала. А вось калі ён як след возьмецца за развядзенне галубоў, пачне вывучаць птушак, выпрацоўваць у іх пэўныя навукі, чытаць літаратуру пра галубоў і разам з тым не закіне ўрокі, — такое захапленне можна толькі вітаць.

Аднойчы я наглядаў такую сцэну ў Цэнтральным кніжным магазіне.

— Ай, якая цікавая марка! Вось каб мне такую, — з заздасцю гаварыў адзін падлетак.

— Гэта можна. Купляй, — адказаў яму другі.

— А колькі табе за яе?

— Пяць рублёў.

— Пяць рублёў?.. Новымі?

— Ха! А што ты думаеш? Гэта ж рэдкая марка. Такой у магазіне не знойдзеш.

Гэта была сапраўды рэдкая марка, прычым, напэўна, мараць многія філатэлісты. Але, вядома, пяці рублёў яна не каштавала. Апрача таго, тут важна іншае: ад захаплення цягнецца нітак да «намерцыі», да «гандлярскіх» настроў. Хто ведае, можа ў падлетка, які прадае гэту марку, галоўнае — жаданне ашукаць таварыша, атрымаць больш грошай, а зусім не тое, што звычайна цікавіць філатэлістаў. І тут неабходна ўмяшчаць бацькам. Нам трэба ведаць, з кім мяняюцца нашы дзеці маркамі або галубамі, як адбываецца гэты абмен, адкуль бяруцца ў сына або дачкі грошы для набывання новых кніг, спартыўнага інвентару і г. д.

Любое захапленне звязана, калі можна так сказаць, з матэрыяльнай базай. І кнігалюбам, і калекцыянерам, і галубаводам, і канструктарам, і аматарам кіно патрэбны грошы. Нічога не зробіш, трэба час ад часу выдзяляць нейкую суму на тыя ці іншыя патрэбы дзяцей, звязаныя з іх захапленнямі. (Толькі гэтыя грошы нават у забяспечаных сем'ях павінны быць зусім невялікія). Для цэлага раду захапленняў патрэбна спецыяльнае месца ў кватэры або на двары, а магчыма і некаторы інвентар. Тое-сёе даведзецца купіць у магазіне, але многае можна зрабіць і самім. Чаму б, скажам, не змайстраваць сваімі рукамі галубятню або акварыум, прасцейшы варштат або стол для тэніса, скрынкі для кветак на балконе або нават прасцейшы фотапавелічальнік? Дзеці ахвотна зоймуцца такім самаабслугоўваннем, асабліва калі сустрэнуць дапамогу бацькоў.

...Ідзе навучальны год, вольнага часу ў школьнікаў не так ужо шмат. Але кожнаму хочацца пасля ўрокаў заняцца і нейкай захапляючай справай. Ім ніяк не абысціся без бацькоў. Дык давайце паможам нашым дзецям знайсці захапляючыя справы, створым неабходныя ўмовы, падкажам, у чым сапраўдны сэнс тых або іншых захапленняў. Жыццё дзяцей стане больш разнастайнае. А вучэбныя справы ад гэтага не праиграюць.

А. РЫЧАГОУ,
старшы выкладчык кафедры педагогікі
Мінскага педагагічнага інстытута.

ПРА ПСІХІКУ САМЫХ МАЛЕНЬКІХ

Развіццё дзіцяці — працэс складаны, на яго ўплывае шмат акалічнасцей.

Калі расце ў сям'і дзіця, бацькі рупліва наглядаюць за ім, нішто не мінае іхняга позірку: вось малое пачало трымаць галоўку, вось яно навучылася сядзець, зрабіла першы ў сваім жыцці крок... Мама звычайна ведае, калі прарэзваюцца малочныя зубы, калі мяняюцца. Усякае парушэнне фізічнага развіцця іх, вядома, трывожыць.

Інакш бывае з развіццём псіхікі. Тут цяжка адзначыць асобныя рубяжы, а тым больш невялічкія ступенькі. Дзеці аднаго ўзросту могуць мець неаднолькавы запас слоў, розныя сферы інтарэсаў. Тут усё залежыць ад навакольнай абстаноўкі, ад умоў, у якіх яны жывуць і вучаюцца.

За апошнія гады адзначаецца больш хуткі тэмп развіцця псіхікі ў дзяцей. У наш тэхнічны век гэта заканамерна. Але ў асобных выпадках псіхічнае развіццё ідзе занадта хутка. Гэта радус бацькоў, часам яны не супраць нават пахваліцца раннім развіццём і незвычайнымі здольнасцямі свайго дзіцяці. Кепска адно: такое дзіця часта хварэе, лёгка раздражняецца, капрызіць. У яго павышаная нервовая ўзбуджальнасць, неўраўнаважанасць, хуткая змена

інтарэсаў, а часам наглядаецца сапраўдная неўрапацыя.

Што ж адбылося? Парушылася гармонія псіхічнага і фізічнага развіцця. Псіхіка, хутка развіваючыся, стала непасільнай ношай для слабага цела дзіцяці.

У свет рэчаў і паняццяў дзіця ўводзіць паступова. Ад простага пераходзіць да складанага. Асаблівае значэнне набывае цёплае мацярынскае слова. Матчыны вусны — першая крыніца пазнання свету. Маці раскажа пра вяду і зоркі, пра сонца і вецер, пра зялёнае лісце і пра добрых людзей. І малое чуйна прыслухоўваецца не толькі да слоў, але і да таго, як іх вымавілі. Тут трэба мець на ўвазе наступнае. Кепска, калі запас слоў дзіцяці малы, але яшчэ горш, калі яго мова перанасычана выразамі, якія ўжываюць дарослыя. Гэта часцей бывае ў тых сем'ях, дзе доўгачаканага сына ці дачушку акружаюць толькі дарослыя. Кожны імкнецца штосьці раскажаць, прыцягнуць увагу новай кніжкай, парадаваць казкай. Нярэдка малым расказваюць і «страшныя» казкі, прытым нанач. Дзіцяці цяжка зразумець іх сэнс, і простыя рэчы раптам выклікаюць нечаканую рэакцыю: сон робіцца неспакойным, малое кідаецца, штосьці мармыча, у яго часам узнікае гарачка. Мама ў

такіх выпадках лічыць дзіця хворым, поіць яго лякарствам, не падзраючы аб сапраўднай прычыне здарэння.

Таксама, як і мова, патрэбны дзецям цацкі. Гэта копіі многіх рэальных рэчаў, сродак пазнання свету. Але не трэба купляць залішне многа цацак: дзеці не будуць іх шанаваць, пагубляюць, папсуюць. Калі цацак шмат, іх не хочацца складаць на месца, мамы вымушаны прыбіраць самі, а гэта выходзіць ў дзіцяці неахайнасць, а самае небяспечнае — непавагу да працы старэйшых. Крык тут не паможа, таксама як і натацыя. А вось калі бацькі правяць павышаную ўвагу да любові, нават прыміўнай цацкі, зробленай рукамі дзіцяці, захаваюць яе, — гэта пойдзе на карысць.

Тое ж самае з кнігамі. Дзіцячыя кніжачкі яркія, стракатыя, цікавыя. Колькі старання, выдумкі, вясёлага гумару ўкладзена ў іх! Але калі кніжак замнога, дзеці перастаюць іх любіць. Многія кніжачкі, надрукаваныя на тоўстай паперы, малыя нярэдка ператвараюць у «сцены» і «перакрыцці», будуць з іх домікі. Гэта дрэнна. Кніга перш за ўсё крыніца пазнання, таму нават дзіцячымі кніжкамі павінны распадарвацца толькі дарослыя. І так да таго часу, пакуль дзіця не стане чытачом.

Нататкі аб выхаванні

Усё добра, калі яно ў меру і, галоўнае, у свой час. Гэта ў першую чаргу датычыць кіно і тэлебачання. Кіно ў дзяцей выклікае вялікае эмацыянальнае напружанне. Часам у кінатэатры чуваць дзіцячы плач — маленькі глядач не вытрымаў, адначасова ўздзеянне мільгаючага святла і гучных гукаў выклікала хуткае стамленне, сум і раздражненне.

Бацькам гэта вядома. Маленькіх дзяцей стараюцца не браць у кіно. Але тэлебачанне... Яно прыйшло ў кожны дом, стала даступным нават дзецям. Гэта і добра і дрэнна. Добра, што дзеці могуць часта глядзець вясёлыя мультыплікацыі або забаўныя перадачы. Паказ для дзяцей строга дазіраваны, праводзіцца з улікам узросту. Ёсць гадзіны перадач для самых маленькіх, для малодшых школьнікаў, для старшакласнікаў. Але ў асноўным тэлевізійная перадача разлічана на дарослага глядача. І дрэнна, калі іх дазваляюць глядзець малым. Па-першае, дзеці працяглы час не рухаюцца, гэта запавольвае абмен рэчываў, спажыванне кіслароду (у пакоі звычайна зачынены вокны і шматлюдна), залішне ўзбуджае псіхалагічную сферу. Вядома, што ўзбуджаная псіхіка патрабуе актыўных рухаў, інакш не наступіць

разрадкі. Тут неабходна энергічная прагулка, а дзіця кладуць спаць. І гэта яшчэ не ўсё. Калі дзеці доўга глядзяць на экран, іх вочы стамляюцца, баліць галава. Нарэшце, змест многіх перадач або цяжка даступны для дзіцячага разумення або наогул «проціпаказаны».

У нашым штодзённым жыцці ёсць шмат «стымулятараў» для больш хуткага псіхалагічнага развіцця дзяцей. Іх ад самага нараджэння акружае мноства машын і прыбораў: радыёпрыёмнік і швейная машына, прас і халадзільнік, пыласос і пральная машына... А на вуліцы — аўтамабілі, аўтобусы, тралейбусы, будаўнічыя краны... Знаёмства з імі — дадатковая нагрузка для дзіцячага мозгу. Варта прыгадаць, што многія з нас даведалься пра гэтыя рэчы ўжо ў сталым узросце.

З кожным годам расце нагрузка на псіхіку дзіцяці. Нават школьныя праграмы павялічыліся. А некаторыя бацькі імкнуцца вучыць дзяцей яшчэ і музыцы, замежнай мове, шахматам. Усё гэта вельмі добра, калі дзіця спраўляецца з такой нагрузкай. Але там, дзе недаацэньваюць яго фізічнае развіццё, адбываюцца зрывы.

Многія разважаюць: дзіця і так цэлы дзень, нібы тая круцёлка, не ўседзіць на месцы. Сапраўды, дзеці жывыя, непаседлівыя. Так і патрэбна для росту. Але ж ім усё менш і менш застаецца часу, каб пагуляць, пабегавіць. І цяпер трэба думаць аб тым, як найбольш разумна выкарыстаць кожную гадзіну. Разумовая дзейнасць кожнага дзіцяці павінна ўраўнаважвацца дастатковай фізічнай нагрузкай. Калі яно, напрыклад, займаецца яшчэ і музыкай, то неабходна гімнастычная школа і хатняя фізічная праца. Чым больш інтэнсіўна працуе нервовая сістэма, тым больш энергічная павінна быць мышачная дзейнасць. На жаль, некаторыя бацькі робяць якраз наадварот. Калі дзіця вучыцца ў дзвюх школах, яму стараюцца «стварыць умовы» — вызваляюць ад абавязкаў па дому, рэзка абмяжоўваюць прагулкі, гульні, заняткі спортам. І мімаволі перашкаджаюць гарманічнаму развіццю дзіцяці, аслабляюць яго сілы. Мне часта сустракаюцца бацькі, якія настойліва дамагаюцца, каб іхныя дзіця выжалілі ад урокаў фізкультуры. Думаюць, што гэта палепшыць яго здароўе, зберажэ сілы. Вялікая памылка!

Група ленинградскіх вучоных доўгі час назірала за дзецьмі, якія перанеслі атаку рэўматызму. Іх цікавіла, якія ўмовы лепш за ўсё спрыяюць поўнаму выздараўленню. Выявілася, што калі дзеці аберагаюць ад фізічных напружанняў, ствараюць ім цяплічныя ўмовы, то захворванне ў вельмі многіх выпадках разгараецца з яшчэ большай сілай. І наадварот, дзеці, якія сістэматычна атрымліваюць паветраныя ванны, водныя працэдуры, займаюцца фізічнай культурай, вылечваліся хутчэй.

Рухі — гэта само жыццё, яго аснова. Чым іх больш, тым ярчэй разгараецца абмен рэчываў, мацней скарачаецца сэрца, глыбейшае становіцца дыханне. Нават звычайная хада спрыяе дзейнасці сэрца. У час хады рытмічна скарачаюцца мышцы амаль усяго цела. Яны гоняць венозную кроў. А калі чалавек доўга сядзіць, то сэрцу цяжэй. Гэта можа здацца парадоксам. Але ж у стане спакою сэрца як бы пазбаўляецца сваіх памочнікаў: выключаецца «перыферычнае сэрца», памяншаецца глыбіня дыхання, а грудная клетка, якая адыгрывае ролю помпы, падае зусім мала крыві. І сэрца, нястомнае, якое не ведае спачыну, працуе цераз сілу. Значыць — спакой шкодны, рухі карысныя.

У горадзе цяжэй, чым, скажам, у вёсцы, заняць дзіця фізічнай працай: не трэба насіць ваду, дровы, даваць корм жывёле. Школы звычайна размешчаны даволі блізка ад дому. Але пры жаданні заўсёды знойдзецца фізічная работа і ў добраўпарадкаванай кватэры. Не шкодна, а, наадварот, неабходна, каб школьнікі памагалі бацькам прыбіраць у пакоі, сцяліць пасцелі, варыць ежу, мыць бялізну, выконвалі розныя даручэнні. Гэта не толькі фізічная праца, гэта і падрыхтоўка дзіцяці да самастойнага жыцця. Але абмяжоўвацца такімі заняткамі не трэба. Рухомыя гульні на свежым паветры, прагулкі, язда на веласіпедзе, заняткі гімнастыкай, хула-хуп, гантэлі і нават звычайная скакалка — усё гэта развівае цела, выпрацоўвае прыгожую паставу, робіць дзіця моцным, выносливым, здольным стойка пераносіць цяжкія.

Г. КАЛЮЖЫН,
дырэктар навукова-даследчага
інстытута аховы мацярынства
і дзяцінства Міністэрства
аховы здароўя БССР,
кандыдат медыцынскіх
навук.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

МУХІ

Мухі ўлетку — сапраўдны біч і ў вёсцы і ў горадзе. Яны вельмі хутка размнажаюцца, асабліва паблізу ад сметнікаў, дрэнна закрытых прыбіральных, падсобных памяшканняў.

Змагацца з мухамі трэба адначасова і ў хаце і на двары. Дома — акуратна прыкрываць яду і хаваць яе ў кладоўку або ў шафу з аkenцам, закрытым густой драцяной сеткай. Пасля яды змятаць са стала хлебныя крошкі, а брудныя талеркі і каструлі адразу класці ў міску і заліваць цёплай вадой.

Вядро для смецця трэба заўсёды накрываць накрывкай, а смецце штодня выносіць у смеццевую скрыню.

У вокны, асабліва на кухні, трэба ўставіць рамы з нацягнутай густой драцяной сеткай, марляй або маркізетам.

Добрыя вынікі даюць спецыяльныя дэзінфекцыйныя сродкі, а таксама ліпкая папера, якая прадаецца ў аптэках. Атруту для мух можна прыгатаваць і самім: 125 г малака, 125 г вады, 20 г фармаліну змяшаць, выліць на сподак і паставіць у месцы, недаступным для хатніх жывёлін.

Можна звесці мух наступным чынам: насыпаць на гарачую кухонную пліту або на распаленую бляшанку 10-працэнтны парашок ДДТ, усім выйсці з пакоя і закрыць яго. Праз гадзіну праветрыць памяшканне, мёртвых мух змесці і спаліць.

Для смеццевай скрыні, што на двары, трэба зрабіць шчыльную накрывку, часта ачышчаць скрыню, а адкіды і смецце, што валяюцца на зямлі, збіраць і спальваць. Клаачную яму накрываць адкідной дошкай, а сядзенне — накрывкай. Прыбіральных неабходна часта мыць вадой з дэзінфекцыйным сродкам і бяліць растворами хлорнай вапны. Клаачную яму трэба не радзей як раз на тыдзень заліваць 20-працэнтным раствором вапны.

Кухню і памяшканні для інвентару лепш за ўсё бяліць вапнай з прымессю сінькі.

ЯК ТРЭБА МЫЦЬ...

Цюлевая фіранкі і іншыя карункавыя рэчы перад мыццём вытрасаюць ад пылу і замочваюць у цёплай вадзе, мяняючы яе два-тры разы. Вельмі забруджаныя рэчы лепей замачыць у растворах гаспадарчага мыла (2 грамы на літр вады) на працягу 4—6 гадзін, затым зліць ваду і намыліць мылам. Ваду загадзя змякчаюць содай (10 грамаў на вядро). Пасля замочки фіранкі і карункавыя рэчы мыюць у мыльным растворе два разы, сціскаючы рукамі. Не цёрці, не выкручвай! З вымытых рэчаў выціскаюць ваду, расклаўшы іх на руцэ і злёгку вытрасаючы другой рукой, затым прамываюць вадой, падсіньваюць і падкрухмалваюць гарачым клейстарам (10—15 грамаў крухмалу на літр вады), выціскаючы яго рукамі.

Каб фіранкі сталі бялейшыя, іх адбеляваюць перакісам вадароду, прамываюць і падсіньваюць.

Цюлевая фіранкі і іншыя карункавыя рэчы прасуюць напалову сухія. Карункі, прасуючы, кладуць паміж двух ручнікоў з гладкай шчыльнай тканіны.

Для ачысткі пер'я і пуху можна браць мыла ці, яшчэ лепш, парашок «Новость». Ваду змякчаюць бурой (10—20 грамаў на вядро), пух з падушак перасыпаюць у марлевы мяшок, зашываюць яго і ў гэтым мяшку мыюць. Для прыгатавання мыльнага раствору на вядро вады бяруць кавалак (400 грамаў) мыла і 10 грамаў буры. Буру сыплюць у ваду за 20 мінут да таго, як пакласці мыла. Вадкасць падаграюць да 30—35°. Спачатку мяшок з пухам замочваюць у мыльным растворе на працягу 30 мінут, а пасля мыюць адзін або два разы — гэта залежыць ад таго, наколькі забруджан пух. Затым мяшок з пухам прамываюць некалькі разоў вадой.

Ёсць яшчэ і такі спосаб: пух высыпаюць у сіта і апускаюць у міску з раствором мыла. Праз 20 мінут яго мыюць, перабіраючы рукамі. Мыццё паўтараюць два-тры разы, затым папошчуць, не вымаючы з сіта.

КУЛИНАРІЯ

САЛАТ «ДРУЖБА»

Вараную бараніну або іншае мяса астудзіце і нарэжце скрылькамі. Бульбу і моркву адварыце, нарэжце кавалачкамі і кружочкамі; фігурна нарэжце свежыя агуркі і, калі ёсць, — памідоры, дадайце нашаткаваную зялёную цыбулю. Усё перамяшайце, запраўце перцам, соллю і смятанай. Пакладзіце на талерку або ў салатнік, аформіце нарэзанымі крутымі яйкамі і пасыпце зяленівам.

На 500 г мяса — 100 г зялёнай цыбулі, 200 г свежых агуроў, 100 г морквы, 300 г бульбы, 200 г смятаны, 2 яйкі, кроп, чорны молаты перац, соль па смаку.

БУЛЁН З ФРЫКАДЭЛЬКАМІ З ГАРОДНІНЫ

Зварыце празрысты мясны булён. Ачышчаную белакачанную капусту, моркву, рэпу ці брукву, пятрушку нарэжце саломкай, прыпусціце да гатоўнасці, затым адцадзіце на сіта і астудзіце. У астуджаную гародніну трэба пакласці пасераваную рэпчатую цыбулю і ўсё працерці. У працёртую масу дадайце

крухмал, яйка, соль, молаты перац і добра перамяшайце.

Сфармуіце фрыкадэлькі велічыней з грэцкі арэх і адварыце іх у булёне.

Падаючы на стол, пакладзіце фрыкадэлькі на талеркі або ў супавую міску і заліце булёнам.

Такія фрыкадэлькі можна падаваць і з курным булёнам.

Для булёну патрэбна 500 г ялавічных касцей, яйка (для адцяжкі), морква, цыбуліна, пятрушка, соль. Для фрыкадэлек: 250 г капусты, 200 г морквы і невялікая рэпа ці бруква, карань пятрушкі, яйка, 1 ст. лыжка сметанковага масла, соль, спецыі.

БІТКІ НАТУРАЛЬНЫЯ ПА-ЎСХОДНЯМУ

Мякаць бараніны разам з рэпчатой цыбуляй прапусціце праз мясарубку, пасыпце соллю, перцам і добра перамяшайце. Фарш падзяліце на роўныя часткі (па 50 г) і сфармуіце біткі. Абсмажце іх з маслам.

Падаючы па 2 біткі на порцыю, пасыпаючы сечаным зяленівам; збоку кладуць дробна нашаткаваную рэпчатую цыбулю. У летні час да гэтай стравы можна падаць памідоры (100 г на порцыю).

На 1 кг бараніны — 2 ст. лыжкі топленага масла, 3—4 цыбуліны, зяленіва пятрушкі, чорны молаты перац, соль па смаку.

СМАЖАНЫ ХЛЕБ З МАЛАКОМ

Дзве тонкія лустачкі белага хлеба падсмажыць на не вельмі моцным агні да залацістага колеру. Падгарэлыя месцы саскрэбці нажом і яшчэ гарачыя

намазаць маслам. Пакласці іх у міску і заліць 1—1¼ шклянкі гарачага падсалоджанага малака. Шчыльна закрыць місачку накрыўкай і пакінуць пастаяць, пакуль хлеб не ўбярэ малака. Гэта вельмі смачнае снеданне, асабліва карыснае для слабых дзяцей, якія перанеслі хваробу.

АБ ТЫМ, АБ СІМ

Калі абіўна мэблі, пакрывала на тапчан, фіранкі — узорчатыя, то сцены павінны быць гладкія.

Цяпер сцены ў жылых пакоях фарбуюць адным колерам, без нанату. Накат на сценах, які наносіцца пры дапамозе спецыяльных трафарэтаў, выйшаў з моды, гэтаксама, як шпалеры і цёмныя фрызны пад столлю.

Цяпер фарбуюць сцены высока, наклдаючы фарбу нават на частку столі так, што на ёй утвараецца «рама» шырынёй у 20—30 сантыметраў.

Калі ў чайніку ўтварыўся жоўты асад, яго можна зняць, заварыўшы ў чайніку бульбяныя лупіны або закіпяціўшы раствор соды (столовую лыжку на літр вады) і пакінуўшы на суткі стаяць. Затым выліць ваду і пастунаць зверху па сценах чайніка — тады асад палопецца і адпадзе. Калі слой асаду вельмі тоўсты, паўтарыце гэта некалькі разоў.

Замест бульбяных лупінаў або соды можна ў чайніку закіпяціць воцат.

Парады агародніку

КАБ НЕ АПАДАЛІ БУТОНЫ, КВЕТКІ І ЗАВЯЗЬ У ПАМІДОРАЎ

Адна з прычын ападзення — неспрыяльныя ўмовы надвор'я ў перыяд цвіцення памідораў: дзённая тэмпература вышэй 35° або ніжэй 10—12° цяпла. Шкодзіць ім і высокая начная тэмпература, таму садзіць памідоры лепш не на ўзгорках, а на ніжэйшых месцах.

Вельмі важна забяспечваць памідоры арганічнымі і мінеральнымі ўгнаеннямі, асабліва азотнымі. У гады, калі бутоны, кветкі і завязь памідораў асыпаюцца толькі на асобных участках, угнаенні могуць зусім спыніць гэту з'яву. Але калі ападзенне шырока распаўсюдзілася, то ўгнаенні толькі аслабляюць яго.

Многае залежыць ад палівання. Паліваць трэба рэдка, але добра і глыбока, а праз некалькі гадзін або назаўтра старанна разрыхліць глебу. Неабходна рыхленне і на цяжкай глебе: тут асыпаецца асабліва многа завязі. Мульчаванне глебы перапрэлым гноем, прышчыпванне вярхушак у высакарослых гатункаў і пасыпванне таксама памяншаюць асыпанне.

Многія даследчыкі раяць для барацьбы з асыпаннем завязі раставыя рэчывы. Калі маладыя бутоны некаторых гатункаў апырскуюць стымулятарамі росту, то нават у неаплодненай завязі працягваюцца раставыя працэсы і ў выніку фарміруюцца

безнасенныя плады. Стымулятары росту не замяняюць пажыўных рэчываў, а толькі спрыяюць іх прытоку да завязі. Адзін з папулярных раставых прэпаратаў — натрыевая соль 2, 4, 5-трыхлорфенаксівоцатнай кіслаты (ТУ) у канцэнтрацыі 0,005%. Апырскуюць з пульверызатара ў момант раскрывання кветак на кветкавай гронцы.

ДАРАГАЯ РЭДАКЦЫЯ!

Памажыце мне знайсці сястру, Ніну Іванаўну Радзевіч. Я рассталася з ёю на другі дзень Вялікай Айчыннай вайны. 23 чэрвеня 1941 года яна была эвакуіравана, але я не ведаю куды. Тады ёй было восемнаццаць гадоў. Да вайны Ніна працавала на шклозаводзе ў Мінску і вучылася на курсах медсясцёр. Сама я таксама жыла ў Мінску па вуліцы Краснай, д. № 15, кв. 3. На гэты адрас Ніна прыслала пісьмо пасля вайны, але суседзі напісалі ёй, што мы загінулі. Між тым, наша сям'я ў 1943 годзе выехала ў вёску і асталася там.

Няўжо я ніколі не ўбачу сястру? Ведаю, што дваццаць гадоў — вялікі тэрмін, але можа гэта маё пісьмо трапіць на вочы каму-небудзь, хто ведае, дзе цяпер Ніна. Калі ласка, напішыце мне па адрасу: Мінская вобласць, Лагойскі раён, п/а Засоўе, Радзевіч Ванда Іванаўна.

Чытачка з Гомельскай вобласці, якая не назвала свайго прозвішча, пытаецца «Што такое сикерома дыхальных шляхоў? Як ле лячыць і ці можна вылечыць?»

Сикерома — інфекцыйнае захворванне, якое праяўляецца патаўшчэннем і зацвярдзеннем слізистых абалонак носа, горла, гартані і бронхаў. Лячыцца пад назіраннем урача стрэптаміцынам, рэнтгенатэрапіяй, хірургічным шляхам. Вылечыцца можна.

Мяшчанка

Любамір ІЯРДАНАУ

Мал. А. Чуркіна

(Маналог аднаго маладога мужа)

Не, гэта нясцерпна! Або я ўтаплюся, або падам заяву аб скасаванні шлюбу! Кінь ты хоць на хвілінку гэты дыван! Табе б толькі цэлы дзень выбіваць дываны ды цыраваць шкарпэткі—для гэтага ты народжана! У табе няма нічога ўзвышанага, інтэлектуальнага. Я ж лічыў цябе ўзвышанай істотай, пяшчотнай і чулівай душой! Гуляў з табой па парку, а ты дэкламавала мне вершы... гэтага, як яго там... Блока. Тады я думаў: «Вось, Тоцю, гэта жанчына якраз для цябе. Якая ў яе паэтычная душа...» І ўсё аказалася, глупствам, лухтой. Ты мне проста пускала ў вочы туман. У сапраўднасці ж ты і тады была мяшчанка, абмежаваная мяшчанка!

Пачакай, адкуль ты ўзяла гэты ідыёцкі гуталін? Не шмаруй ім боты, яны стануць чырвоныя. Вось бачыш, нават ваксы патрэбнай купіць не магла! Так... Помню, ты нават на мандаліне іграла. А цяпер што? Прыбіранне, смецце, дываны, цэлы дзень ля печы круцішся... Ну, як там, кава гатова? Глядзі, не кладзі шмат цукру! Давай каву сюды! Ну, чаго ты там корпаешся? Вазьмі маю кашулю і выпрасуй каўнер. У мяне білет у тэатр. Ці купіў я білет для цябе? Дык калі ж у цябе быў вольны час?

Што я табе казаў? Зноў ты паклала зашмат цукру ў каву. Быццам шуфлем загрузаеш гэты цукар. Эканоміць трэба. Кемліваць патрэбна і... разуменне. Разуменне! Ды што ты можаш зразумець? Хіба ты за дзесяць гадоў прачытала што-небудзь, апрача «Тысячы выбраных рэцэптаў прыгатавання страў». Няма часу? А чым жа ты, уласна кажучы, занята? Дай мне шкарпэткі! Справа не ў тым, што ты занятая, а ў тым, што ты не маеш культурных запатрабаванняў. Падумаеш, ходзіш на работу! А я не хаджу на работу? Хатнія справы? Ды што тут цяжкага ў хатніх справах? Маю толькі два пакоі. Кухня? Можна ты хочаш, каб я сам узяўся варыць?

Дай мне сіні касцюм. Кашулю ты выпрасавала? Скажы дзецям, каб не крычалі. Увесь дзень працуеш, а прыйдзеш стомлены дахаты—ніякага адпачынку. Ці мо я павінен сказаць ім гэта сам? Але ж хіба яны толькі мае дзеці? Хіба іх выхаванне не з'яўляецца таксама і тваім абавязкам? Маці ты ім ці не? Так, я даўно заўважаю, што ў цябе адсутнічаюць мацярынскія пачуцці!

Ну, добра, я пайшоў. Вазьмі шчотку і пачысці мне спінку пініжак! Не забудзь заўтра купіць сапраўднай ваксы. Добра, што час ад часу ў чалавека знаходзіцца магчымасць сустрэцца з культурнымі людзьмі, а то можна зусім прапасці. Я цярплівы. Цярплівы і дабрадушны. Інакш даўно б кінуў цябе і спіўся. Ва ўласным доме адчуваеш сябе чужым!

Вячэраць буду, калі вярнуся. Падагрэй вячэру да майго прыходу, ды глядзі аладкі не перасмаж. Ах, спазняюся! І што гэта я разбалбатаўся з такой мяшчанкай, як ты... Напэўна, спазняюся праз цябе на першую дзею!..

Пераклаў з балгарскай мовы
М. НАВІЦКІ.

На першай старонцы вкладки — каліровае фота А. Станавова.

Глумачэнні да мадэляў дзіцячага адзення (4 старонка вкладки) чытайце ў дадатку.

— Над чым цяпер працуе Маня?
— Ян бачыш, галоўным чынам над сабой.

Малюнак мастака
Ю. Фёдарова.

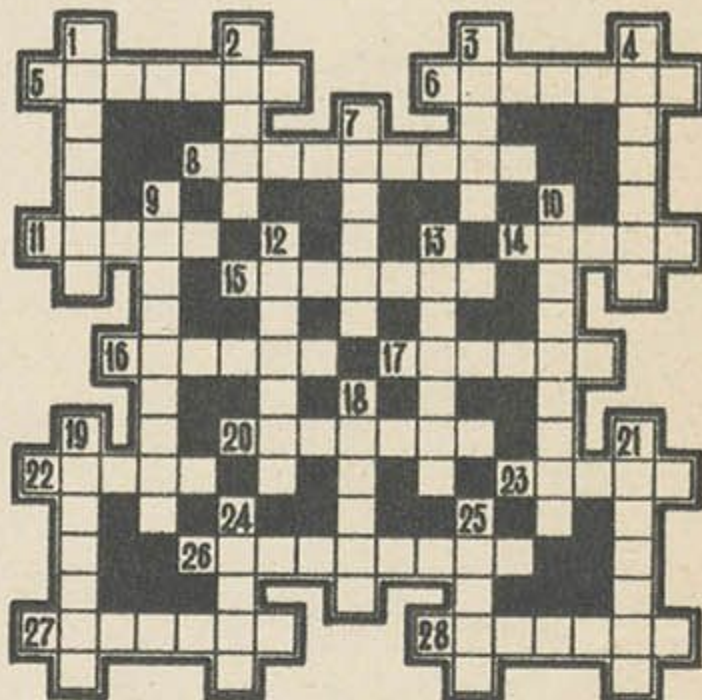
Без слоў.

Склочніца:
— І пасварыцца няма з кім!
Малюнак мастака
Н. Зверава.

КРАСВОРД

Па гарызанталі. 5. Раманс А. Аляб'ева. 6. Італьянскі народны інструмент. 8. Поўны запіс усіх партый або галасоў у музычным творы. 11. Вялікі духавы клавэшны інструмент. 14. Опера 3. Фібіха. 15. Практыкаванні для развіцця тэхнікі спявання. 16. Адзін з арганізатараў прафесійнай музычнай адукацыі ў Савецкай Беларусі. 17. Знак паўтарэння ў музыцы. 20. Польскі народны танец. 22. Характэрнае найдрабнейшае меладычнае ўтварэнне. 23. Струнны шчыпковы інструмент з круглым корпусам. 26. Кампазітар, адзін са стваральнікаў савецкай аперэты. 27. Музыкант. 28. Частка гукавага дыяпазону голасу або інструмента.

Па вертыкалі. 1. Публічнае выкананне музычных твораў. 2. Знак, які адмяняе дзеянне дыэза або бемоля. 3. Сугучча. 4. Перапынак паміж аддзяленнямі канцэрта. 7. Вядомы савецкі піяніст. 9. Змена танальнасці ў музыцы. 10. Аўтар адной з першых беларускіх опер «У пушчах Палесся». 12. Савецкі кампазітар-песеннік. 13. Беларускі кампазітар, аўтар оперы «Міхась Падгорны». 18. Раздзел песні. 19. Венгерскі кампазітар, аўтар папулярных аперэт. 21. Музычны налентыў. 24. Беларускі кампазітар. 25. Твор для васьмі выканаўцаў.

Склаў Уладзімір ЖДАНКО.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

АТ 03766. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Пап. да друку 30/IV-65 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны адказ. рэдактара — 6-17-51, адказ. сакратара аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кп. Дадатак — выкрайка. Тыраж 177280 экз. Зак. 185.

74995

Модель

